

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז
מיחזור (2003) בע"מ ואח'

לפני כב' השופט רון סוקול, סגן נשיא

עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872
ע"י ב"כ עו"ד א' פינק ואח'

המבקשת

נגד

המשיבות

1. אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ
ע"י ב"כ עו"ד ח' בלייברג ואח'
2. ביטום בע"מ
3. ביטום תעשיות פטרו כימיות בע"מ
ע"י ב"כ עו"ד ד' אברבאנל ואח'
4. בתי זיקוק לנפט חיפה בע"מ
ע"י ב"כ עו"ד ע' גורן ואח'
5. גדות תעשיות ביוכימיה בע"מ
ע"י ב"כ עו"ד א' ניגר ואח'
6. גדות מסופים לכימיקלים (1985) בע"מ
7. גדות אחסון ושינוע שותפות מוגבלת בע"מ
8. גדות מיכליות ומאגרים לחימיקלים בע"מ
ע"י ב"כ עו"ד ר' דגן ואח'
9. גדיב תעשיות פטרוכימיה בע"מ
ע"י ב"כ עו"ד ע' גורן ואח'
10. דור כימיקלים בע"מ
11. דלק חברת הדלק הישראלית בע"מ
ע"י ב"כ עו"ד ג' פלישר ואח'
12. ד"ר מירון חרושת כימית בע"מ
ע"י ב"כ עו"ד א' אלרום ואח'
13. דשנים וחמורים כימיים בע"מ
ע"י ב"כ עו"ד א' ניגר ואח'
14. חברת החשמל לישראל בע"מ
ע"י ב"כ עו"ד י' גיל ואח'
15. חברת נמל חיפה בע"מ
ע"י ב"כ עו"ד א' ניגר ואח'
16. חברת נמלי ישראל פיתוח ונכסים בע"מ
ע"י ב"כ עו"ד ר' דגן ואח'
17. חברת מספנות ישראל בע"מ
ע"י ב"כ עו"ד צ' איסר איציק
18. חד אסף תעשיות בע"מ
ע"י ב"כ עו"ד א' ניגר
19. סונול ישראל בע"מ
ע"י ב"כ עו"ד ש' צדיק ואח'
20. חיפה כימיקלים בע"מ
ע"י ב"כ עו"ד ג' עטר ואח'
21. כרמל אולפינים בע"מ
ע"י ב"כ עו"ד ע' גורן ואח'
22. נמל מספנות ישראל בע"מ
ע"י ב"כ עו"ד צ' איסר איציק
23. נשר מפעלי מלט ישראליים בע"מ
ע"י ב"כ עו"ד א' רוזובסקי ואח'
24. פז חברת נפט בע"מ
25. פז שמנים וכימיקלים בע"מ
ע"י ב"כ עו"ד ח' דורון ואח'
26. פרטרום בע"מ

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז
מיחזור (2003) בע"מ ואח'

ע"י ב"כ עו"ד א' ניגר ואח'
27. שמנים בסיסיים חיפה בע"מ
ע"י ב"כ עו"ד ע' גורן ואח'
28. שמן תעשיות בע"מ
ע"י ב"כ עו"ד א' ניגר ואח'
29. תרו תעשיה רוקחות בע"מ
ע"י ב"כ עו"ד ר' דגן ואח'
30. תשתיות נפט ואנרגיה בע"מ
ע"י ב"כ עו"ד א' ניגר ואח'

החלטה

(בקשות מס' 26, 36, 38, 41, 42)

1. באזור מפרץ חיפה פועלים עסקים רבים ובהם מפעלים שונים. חלק מהמפעלים פולטים לאוויר, במהלך פעילותם, חומרים שנטען כי הם מזהמים וגורמים לתחלואה מוגברת במחלות סרטן שונות של תושבי האזור.

ביום 16/7/2019 הגישה המבקשת, עמותת אזרחים למען הסביבה, בקשה לאישור תובענה כייצוגית כנגד 30 גופים אשר לטענתה פולטים חומרים מזהמים לאוויר במפרץ חיפה. בבקשה נטען, כי על פי מחקרים וחוות דעת שצורפו, נמצא כי בקרב התושבים, העובדים והשוהים באזור הסמוך למפעלים, המוגדר כנפת חיפה, נמצאה תחלואה עודפת במחלות סרטן ריאה וסרטן מסוג NHL (Non-Hodgkin's Lymphoma).

בבקשה עותרת המבקשת לאשר הגשת תובענה בשם של מי שנפגעו וחלו כתוצאה מהחשיפה המוגברת לחומרים המזהמים הנפלטתם לחלל האוויר על ידי המשיבות. הבקשה לאישור מוגדרת כבקשה ראשונית מסוגה בישראל, בגדרה מתבקש בית המשפט להכיר כתובענה ייצוגית בעוולת נזיקין המונית (Mass Tort).

2. בבקשה המונחת להכרעתי כעת עותרות המשיבות לסילוק בקשת האישור על הסף. בבקשות מועלות טענות שונות כשהעיקרית שבהן היא כי על פי דין וחוק תובענות ייצוגיות, התשס"ו - 2006 בפרט, לא ניתן לנהל תובענה לפיצויים בגין נזקי גוף שנגרמו כתוצאה מאירוע זיהום סביבתי המוני, כתובענה ייצוגית. כן נטען כי המבקשת אינה רשאית להגיש בקשה לאישור תובענה ייצוגית בשם של מי שנטען כי נפגעו וחלו בשל החשיפה לחומרי הפליטה. בנוסף לטענות עקרוניות אלו הועלו טענות נוספות, חלקן בשם כלל המשיבות וחלקן טענות פרטניות של מי מהמשיבות.

3. ייחודו וראשוניותו של ההליך חייבו טיעון נרחב מטעם הצדדים, ועל כן גם בהחלטה זו אנסה להקיף את השאלות ולהבהיר את מסקנותיי. את הדיון אפתח בתיאור הבקשה לאישור שהוגשה, לאחר מכן אפרט את תכלית ההליך הייצוגי ואבחן את התאמתו לתובענה בגין נזקי גוף בכלל,

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז
מיחזור (2003) בע"מ ואח'

ולתביעות בגין נזקים המוניים בפרט. לבסוף אדון בטענות בעניין התאמתה של המבקשת לשמש כתובעת ייצוגית ובטענות הפרטניות למיניהן.

הבקשה לאישור

4. המבקשת, עמותת אזרחים למען הסביבה, נוסדה בשנת 1990 ונרשמה כעמותה שמטרתה לפעול לקידום נושאי שמירה על "איכות הסביבה". בין היתר ציינה המבקשת בין מטרותיה את הצורך בשמירה על "איכות מי השתייה, חיטול מפגעים במזבלות, שפכים בנחלים וכו', שמירה על אוויר נקי, במיוחד באזורים מתועשים, הפחתת השימוש ברעלים, מחזור וחסכון במשאבים [...] ועוד. המבקשת פועלת במישורים שונים לקידום מטרותיה, משתתפת במאבקים ציבוריים ובין היתר פונה לבתי משפט בהליכים משפטיים שונים.

5. במסגרת קידום מטרותיה עותרת המבקשת לייצג בהליך הנוכחי את מי שלטענתה נפגע בגופו כתוצאה מחשיפה לזיהום אוויר שמקורו בפעילותן של המשיבות.

6. כדי להבין את הבקשה רצוי להקדים מספר הערות כלליות. אזור מפרץ חיפה משופע במפעלי תעשייה ובפעילות עסקית רחבת היקף. בין היתר מצויים באזור מפעלים שונים העוסקים בתחומי התעשייה הכימית, התעשייה הפטרוכימית, תעשיית האנרגיה ובתעשיות נלוות. מפעלי התעשייה עצמם, וכן הפעילות הנלווית להם, כגון מתחמי אחסון, רכבי הובלה וכדומה, פולטים חומרים שונים לאוויר ובהם, על פי הנטען, גם חומרים מזהמים ומסוכנים לאדם ולסביבה.

כבר לפני שנים רבות התגלה כי חשיפה לחומרים מסוכנים באוויר עלולה לגרום למחלות או להחמיר תחלואה. על כן, כבר לפני עשרות שנים, הוחל בישראל משטר של פיקוח על גורמים העלולים ליצור זיהום בכלל וזיהום אוויר בפרט. גם המחוקק בישראל אף הוא היה מודע לחשש מפני תחלואה עקב חשיפה לזיהום אוויר, וכבר בשנת 1961 נקבע בחוק למניעת מפגעים, התשכ"א - 1961 איסור על גרימת זיהום אוויר. בסעיף 4 לחוק, שבוטל בשנת 2008 עם חקיקת חוק אוויר נקי, התשס"ח - 2008, נקבע כי "לא יגרום אדם לזיהום חזק או בלתי סביר של האוויר, מכל מקור שהוא, אם הוא מפריע, או עשוי להפריע, לאדם המצוי בקרבת מקום או לעוברים ושבים". החוק אף הסמיך את השר לאיכות הסביבה (בעבר שרי הבריאות והפנים) להתקין תקנות ליישומן. בין היתר הותקנו תקנות למניעת מפגעים (איכות אוויר), התשל"ב - 1971, תקנות למניעת מפגעים (פליטת חומר חלקיקי לאוויר), התשל"ג - 1972, ותקנות אוויר נקי (איכות אוויר), התשנ"ב - 1992. המחוקק אף קבע בחיקוקים נוספים, כמו בחוק רישוי עסקים, התשכ"ח - 1968, הוראות שנועדו להבטיח את צמצום הפגיעה בבריאות הציבור כתוצאה מזיהום אוויר. יוער, כי התקנות למניעת מפגעים בוטלו לאחר חקיקת חוק אוויר נקי והותקנו תקנות חלופיות מכוחו, כמבואר להלן.

7. בשנת 2008 נחקק חוק אוויר נקי שנועד לרכז את הוראות הדין השונות, וקבע הוראות נרחבות הכוללות הגבלה על פעילות מזהמת, הטלת חובות רישוי, הוראות בדבר ניטור אוויר, אמצעי אכיפה

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ ואח'

וכו'. בהצעת החוק (הצ"ח הכנסת מיום 19/12/2005) נאמר בין היתר כי "זיהום האוויר בישראל מהווה אחד המפגעים הסביבתיים החמורים ביותר המשפיעים על בריאות הציבור בארץ, על איכות חייו ועל סביבתו. על פי מחקרים שנערכו, זיהום אוויר הוא גורם ישיר לעודף תחלואה, ואף לתמותה מוקדמת באזורים רבים בארץ" (מבוא להצעת החוק). החוק נועד, על פי מנסחיו, לאפשר "טיפול מקיף, יעיל ומשולב בבעיית זיהום האוויר, כיום ובעתיד". חוק אוויר נקי נכנס לתקפו בחודש ינואר 2011 והוא מאגד בתוכו את ההוראות השונות הנוגעות למניעת זיהום האוויר. מכוחו של החוק תוקנו הוראות חקיקה נוספות, והותקנו תקנות למיניהן, הכול כדי להבטיח את צמצום זיהום האוויר ושמירה על בריאות הציבור ואיכות חייו.

8. במקביל לפעילות החקיקתית העניפה, התפתחו מאבקים ציבוריים רבים שנועדו להרחיק מפעלים ועסקים העלולים לגרום לזיהום אוויר מאזורים מאוכלוסים ולצמצם את זיהום האוויר הנפלט ממפעלים אלו. בין היתר, התארגנו גורמים שונים למאבק למניעת זיהום אוויר במפרץ חיפה (ראו סדרת הכתבות שפורטו בנספח 10 לבקשת האישור). מאבקים אלו הביאו גם לקבלת החלטות ממשלה שונות בדבר קידום תכניות לצמצום הזיהום במפרץ חיפה (ראו למשל החלטת ממשלה מס' 529 מחודש ספטמבר 2015 באתר המשרד להגנת הסביבה), והכנת תכנית לאומית לצמצום זיהום האוויר במפרץ חיפה (תכנית מיום 11/8/2015). לאחרונה אף פורסם כי נבחנות אפשרויות לפינוי יזום של חלק מהמפעלים המצויים באזור המפרץ (ראו הודעות באתר המשרד להגנת הסביבה בדבר עמדת המשרד לעתיד מפרץ חיפה).

9. הבקשה לאישור שלפניי עוסקת בנוזקים שנגרמו, על פי הנטען, לתושבי האזור המוגדר על ידי משרד הבריאות כנפת חיפה, ולשוהים בו לתקופות ממושכות. בבקשה נטען כי פעילותן הממושכת של המשיבות באזור מפרץ חיפה הביאה לפליטת חומרים מסוכנים לאוויר ואלו גרמו לתחלואה מוגברת מחלות סרטן ריאה וסרטן מסוג NHL אצל תושבי נפת חיפה (לצורך הדיון אתייחס לשתי אלו כ"מחלות סרטן ריאה"). המבקשת טוענת כי על פי מחקרים רבים, ועל פי התייעוד אצל הרשם הלאומי לסרטן, עולה כי באזור נפת חיפה ישנה תחלואה עודפת וגדולה מהממוצע הארצי במחלות סרטן הריאה. בשנים 2001 - 2005 נמצא עודף תחלואה בסרטן ריאה אצל גברים בשיעור של 22%, ובשנים 2006 - 2011 נמצא עודף תחלואה של 16%. בשנים 2001 - 2005 נמצא עודף תחלואה בקרב נשים של 11%, ובשנים 2006 - 2011 עודף התחלואה בקרב נשים עמד של 26%. בסרטן NHL נמצא בקרב גברים עודף תחלואה של 25% בשנים 2001 - 2005, ושל 19% בשנים 2006 - 2011. בקרב נשים נמצא עודף תחלואה בשנים 2001 - 2005 של 15%, ובשנים 2006 - 2011 עודף התחלואה בקרב נשים הוא של 26%.

10. המבקשת טוענת כי עודף תחלואה זה מקורו בחשיפה לזיהום האוויר הנפלט מעסקיהן של המשיבות. המבקשת סומכת טענותיה על מחקרים טוקסיקולוגים שונים וכן על חוות דעת של מומחים. המומחה ד"ר אייבן וינס, מומחם בתחום זיהום אוויר, חיווה דעתו כי תושבי נפת חיפה נחשפו לרמת זיהום אוויר גבוהה שמקורה בתעשייה הפטרוכימית, תחנות כוח ונמלי הים. בין היתר

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ ואח'

ציין המומחה כי התנאים הגאוגרפיים של מפרץ חיפה תרמו לחשיפה של התושבים לחומרים מזהמים הכוללים חומרים נדיפים, תחמוצת חנקן, תחמוצת גופרית ואוזון (חוות הדעת צורפה כנספח לבקשת האישור). המבקשת סומכת גם על חוות דעתו של פרופ' יונה אמיתי, מומחה בטוקסיקולוגיה ובריאות הציבור, אשר חיווה דעתו כי לחומרים שנפלטים ונפלטו על ידי מפעלי ועסקי המשיבות פוטנציאל לגרום למחלות ריאה. להערכתו מתקיים קשר סיבתי בין החומרים הנפלטים לאוויר על ידי המפעלים באזור מפרץ חיפה, לתחלואה העודפת במחלות הסרטן. עוד צירפה המבקשת חוות דעת של פרופ' גבריאל איזביצקי, פרופ' אלדד דן ופרופ' מיכה ברחנא, מומחים בתחום הרפואה, שחיוו דעתם בדבר הקשר הסיבתי שבין מחלות סרטן הריאה ובין חשיפה לזיהום האוויר.

11. המבקשת טוענת כי כל אחת מהמשיבות הפרה במהלך השנים הוראות דין שונות בנוגע להיקף פליטת החומרים המזהמים לאוויר. כן טענה כי המשיבות לא עמדו בהוראות הדין, התקנות והתקנים לגבי פליטת חומרים מסוכנים וניטורים (רשימת המחדלים הנטענים צורפה כטבלה מס' 3 לבקשה).

12. בבקשה נטען כי המשיבות הפרו במשך שנים רבות את הוראות הדין, חרגו מכמויות פליטת החומרים כפי שנקבעו בתקנות השונות, פלטו לאוויר חומרים מסוכנים שסיכנו את האוכלוסייה המתגוררת, עובדת ומבקרת בנפת חיפה וגרמו לנזקים גופניים חמורים לרבים מהם. המבקשת טוענת כי התנהגות המשיבות מהווה עוולות על פי דיני הנזיקין, ובהן הפרת חובה חקוקה, עוולה לפי סעיף 63 לפקודת הנזיקין [נוסח חדש], רשלנות, עוולה לפי סעיפים 35, 36 לפקודת הנזיקין, מטרד ליחיד, עוולה לפי סעיף 44 לפקודת הנזיקין. כן נטען כי למי שנפגעו מחשיפה לחומרים המסוכנים שנפלטו לאוויר על ידי המשיבות, עומדות גם עילות תביעה מכוחו של חוק אוויר נקי. בבקשה פירטה המבקשת את הטענות המיוחסות למשיבות השונות, אך לצורך ההכרעה הנוכחית לא נדרש מלוא הפירוט ודי בציון העוולות הנטענות כלפי המשיבות בכללותן.

13. המבקשת סבורה גם כי בנסיבות המקרה הנוכחי יש להחיל את הכלל המוכר כ"דבר מדבר בעדו", המעוגן בסעיף 41 לפקודת הנזיקין, ולקבוע כי על המשיבות מוטל הנטל לסתור את חזקת הרשלנות.

14. המבקשת עותרת לקבוע כי התמלאו התנאים המקדמיים להגשת בקשה לאישור תובענה כייצוגית על ידה. לטענתה היא "ארגון" כמובנו בסעיף 4(א)(3) לחוק תובענות ייצוגיות. המבקשת מבהירה כי בין מטרותיה נכללות מטרות ציבוריות הכוללות פעילות לשמירה על אוויר נקי. נטען כי המבקשת פעילה מזה שנים רבות לקידום מטרות ציבוריות, לרבות במסגרת הגשת בקשות לאישור תובענות ייצוגיות בעניינים סביבתיים. המבקשת מוסיפה וטוענת כי קיים קושי מובנה בהגשת תביעות פרטניות על ידי חברי הקבוצה. מבלי לפרט את כל הטענות שיובאו בהקשר זה בהמשך החלטה זו, נציין כי המבקשת טוענת כי חברי הקבוצה ניצבים בפני קושי כלכלי משמעותי בשל העלות הגבוהה של נקיטה בהליכים; וכי קיים קושי פסיכולוגי להגשת תביעות בגין נזקי זיהום שגרמו למחלות סרטן

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ ואח'

הריאה. לבסוף נטען כי ניהול הליכים פרטניים דורש זמן ומאמץ, וכי הסובלים ממחלות הסרטן אינם יכולים לעמוד בכך, אלא עליהם להקדיש את זמנם ומרצם כדי להתמודד עם מחלתם.

15. המבקשת מוסיפה כי פעלה בשקידה לאיתור תובעים אישיים ואף פרסמה מודעה מתאימה לצורך כך. מספר תובעים אפשריים פנו למבקשת, אך בסופו של יום לא נמצאו תובעים המוכנים לכך או המתאימים מבחינת סוגי הסרטן מושא הבקשה.

16. המבקשת מוסיפה ומבהירה כי התביעה נכללת ברשימת הפריטים בגינם ניתן להגיש תובענה ייצוגית כמפורט בתוספת השנייה לחוק תובענות ייצוגיות ובהתאם לפרט השישי בה.

עוד נטען, כי הבקשה מעלה שאלות של עובדה ומשפט המשותפות לכל חברי הקבוצה. המבקשת מודעת לכך כי יש שונות בין חברי הקבוצה, אולם סבורה כי היסודות המשותפים לכל חברי הקבוצה מצדיקים את הגשת הבקשה לאישור התביעה הייצוגית. בהמשך ארחיב את הדיון בטענות אלו, אך בשלב זה די אם נציין כי המבקשת טוענת שהשאלות המשותפות כוללות את שאלת אחריותן של המשיבות להפרת החובות וליצירת המטרדים, וקיומו של קשר סיבתי פוטנציאלי בין פעילותן ועסקיהן של המשיבות לנזקים שנגרמו למי שנחשף לחומרים המסוכנים.

17. בבקשה לאישור עותרת המבקשת למתן סעדים מגוונים שאינם שגרתיים בבקשות לאישור תובענות ייצוגיות. המבקשת עותרת למתן סעד הצהרתי בדבר אחריותן של המשיבות לעודף התחלואה בקרב מי ששהה במפרץ חיפה, קביעת עקרונות לפיצוי חברי הקבוצה שחלו במחלות הסרטן מושא הבקשה והקמת מנגנון לפסיקת הפיצויים לכל אחד מהחולים. לעניין זה מפנה המבקשת לסמכות בית המשפט למינוי ממונה שידון בזכויותיו של כל חבר כאמור בסעיף 20(ב) לחוק תובענות ייצוגיות.

18. הבקשה לאישור הוגשה לבית המשפט המחוזי בירושלים. נטען כי הסמכות המקומית נתונה גם לבית המשפט המחוזי בירושלים, מאחר שלחברת החשמל, היא המשיבה מס' 14, סניף בירושלים. המשיבות מצידן התנגדו לטענת הסמכות המקומית. ביום 23/12/2019 קבע כב' השופט ר' וינוגרד מבית המשפט המחוזי בירושלים כי הסמכות המקומית נתונה לבית משפט זה, וכך הועבר התיק לטיפול.

הבקשות לסילוק על הסף

19. בטרם הגשת תשובות לבקשה, הגישו המשיבות בקשות לסילוק בקשת האישור על הסף. הבקשה המרכזית הוגשה על ידי מספר רב של משיבות, משיבות 1-15, משיבות 18-21 ו-29-30 (בקשה מס' 38). בקשות נוספות הוגשו על ידי משיבות 17 ו-22 (בקשה מס' 26), על ידי חברת אלקון (משיבה 1) (בקשה מס' 36), על ידי מירון חרושת (משיבה 12) (בקשה מס' 42), ועל ידי חברת נמלי ישראל פיתוח ונכסים (משיבה 16) (בקשה מס' 41).

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ ואח'

20. עיקר הטענות שהועלו בבקשות לסילוק על הסף משותפות לכלל המשיבות ולצידן הועלו גם בקשות פרטניות הנוגעות למשיבות ספציפיות.

הטענה העיקרית שמעלות המשיבות היא כי תובענה לפיצוי בגין נזקי גוף שנגרמו, על פי הנטען, כתוצאה מחשיפה לזיהום אוויר, אינה ראויה להתברר במסגרת תובענה ייצוגית. במיוחד נטען כי מרבית השאלות העובדתיות והמשפטיות הדרושות להכרעה בתביעותיהם של חברי הקבוצה הן שאלות פרטניות ואינן משותפות לכלל חברי הקבוצה. נטען כי ההליך של תובענה ייצוגית אינו מתאים לתביעות לפיצויים בגין נזקי גוף, שכן לגבי כל ניזוק יש להוכיח את כל רכיבי העילה, כלומר את האחריות, את הקשר הסיבתי ואת הנזק. הוכחת אחריות כלפי כל ניזוק מחייבת בירור עובדות פרטניות, כגון מקום הימצאותו, תקופות בהן שהה באזור, סוג החומרים אליהם נחשף ומשך זמן החשיפה, קיומם של גורמי סיכון נוספים, הקשר הסיבתי בין החשיפה האישית למחלת הניזוק, רכיבי הפיצוי וכדומה.

21. המשיבות טוענות גם כי על פי ההלכה, תביעות לפי פרט 6 לתוספת השנייה, דהיינו תביעות בקשר למפגע סביבתי, משמען רק תביעות לפי החוק למניעת מפגעים סביבתיים (תביעות אזרחיות), התשנ"ב - 1992, ולא תביעות לפיצוי בגין נזקי גוף.

22. נטען כי גם שיקולי מדיניות תומכים בסילוק הבקשה על הסף, שכן ההליך הייצוגי לא יהיה יעיל ולא יביא לפתרון המחלוקות ולפיצוי חברי הקבוצה. בכל מקרה יהיה צורך בבירור הפרטני לגבי כל ניזוק, ועל כן ההליך הייצוגי לא יקדם את הבירור ולא יהיה לטובת כלל חברי הקבוצה.

המשיבות מדגישות כי גם במדינות אחרות כמו ארה"ב נקבע כי תביעות לפיצויים בגין נזקי גוף שנגרמו כתוצאה מחשיפה לזיהום אינן ראויות להתברר בהליך ייצוגי.

23. המשיבות מוסיפות וסבורות כי בכל מקרה אין סיכוי סביר שהשאלות המשותפות תוכרענה לטובת חברי הקבוצה, כנדרש לצורך מתן אישור להגשת תובענה ייצוגית על פי חוק תובענות ייצוגיות. נטען כי השונות הרבה בין כל חברי הקבוצה תחייב דחיה של הטענות בדבר קיומן של שאלות עובדה ומשפט משותפות.

24. המבקשות בבקשות 26, 36, 41 ו-42 מבקשות לסלק את בקשת האישור על הסף מהטעם כי אינן פולטות חומרים מזהמים לאוויר, כי הוראות חוק אוויר נקי והתקנות השונות אינן חלות על פעילותן, וכי אין בבקשה ולו ראשית ראיה להוכחת פליטת החומרים המסוכנים שעלולים לגרום לתחלואה על ידן.

25. המשיבה 1, אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ, מבקשת לסלק את הבקשה לאישור על הסף מחמת מעשה בית דין. נטען כי בשנת 2016 הוגשה כנגד אלקון בקשה לאישור הגשת תביעה ייצוגית

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ ואח'

על ידי מר רן נקש שעסקה במפגעים שונים, לרבות מפגעי זיהום אוויר (ת"צ 16-08-34986). ההליכים בבקשה זו הסתיימו בהסדר פשרה שאושר על ידי בית המשפט (נספחים 4 ו-5 לבקשה 36) ומהווה מעשה בית דין החוסם כל תביעה כנגדה בגין נזקים שנגרמו כתוצאה מזיהום האוויר הנטען.

26. כל הבקשות לסילוק על הסף הועברו לתגובת המבקשת. המבקשת חלקה על טענות המשיבות וטענה כי אין לסלק את הבקשה על הסף. בעקבות כל אלו נערך דיון בבקשות הסילוק במסגרתו שטחו הצדדים טענותיהם, כפי שפורט לעיל וידון בהרחבה להלן. חלק מהצדדים ביקשו להשלים טיעון בכתב, ואפשרתי להם לעשות כן.

כעת, הגיעה העת להכריע בבקשות הסילוק.

דיון והכרעה

27. כפי שיפורט להלן, הגעתי למסקנה כי דין הבקשות לסילוק על הסף להידחות. את הדיון אפתח בתיאור כללי של התובענה הייצוגית ותכליותיה, לאחר מכן אבחן את התובענות הייצוגיות בעילות הנוגעות למפגעים סביבתיים, את התאמת התביעה הייצוגיות לתביעות בגין נזקי גוף בכלל ובגין נזקי גוף בעקבות נזקי חשיפה המונית בפרט, ולבסוף אבחן את נסיבות המקרה הנוכחי ואת כשרות הבקשה לאישור להתברר. בטענות הפרטניות העוסקות בחלק מהמשיבות אדון בסיום.

התביעה הייצוגית

28. כפי שהובהר מתמצית טיעוני הצדדים, השאלה המרכזית העומדת להכרעה בשלב זה של ההליך, היא האם ראוי כי תביעה לפיצוי בגין נזקי גוף שנגרמו כתוצאה מחשיפה לזיהום סביבתי המוני תתברר בהליך ייצוגי. על כן, אפתח את הדיון בהערות כלליות על תכליתה של התובענה הייצוגית, על מנת שתכלית זו תשמש בסיס לדיון בהתאמתו של ההליך הייצוגי לתביעה בתיק זה.

29. חוק תובענות ייצוגיות שנחקק בשנת 2006 הוא חוק מסגרת שנועד לקבוע כללים אחידים להגשה וניהול תובענות ייצוגיות. חוק תובענות ייצוגיות לא הביא לעולם את מוסד התובענות הייצוגיות, שכן גם לפני חקיקתו ניתן היה למצוא הסדרים בדבר הגשת וניהול תובענות ייצוגיות בעניינים מוגדרים. כך נקבעו הוראות בחוק ההגבלים העסקיים, התשמ"ח - 1988, בחוק הגנת הצרכן, התשמ"א - 1981, בחוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, התשנ"ח - 1998, בחוק למניעת מפגעים סביבתיים (תובענות אזרחיות), התשנ"ב - 1992, בחוק הבנקאות (שירות לקוח), התשמ"א - 1981, בחוק שכר שווה לעובדת ולעובד, התשנ"ו - 1996 ועוד. בתי המשפט אף עשו שימוש בתקנה 29 לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד - 1984 כעוגן לניהול הליך ייצוגי, עד שבית המשפט העליון ביטל אפשרות זאת וקרא למחוקק להסדיר את מוסד התובענה הייצוגית בחקיקה (דנ"א 5161/03 א.ש.ת. ניהול פרויקטים וכוח אדם בע"מ נ' מדינת ישראל, פ"ד ס(2) 196 (2005)).

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ ואח'

30. התובענה הייצוגית היא כלי דיוני מיוחד שבאמצעותו יכול תובע מייצג להביא את עניינם של חברי קבוצה רבים, שלא ייפו את כוחו לכך, ושאינם משתתפים פעילים בהליך, להכרעה שיפוטית (ראו על מוסד התובענה הייצוגית הצעת חוק תובענות ייצוגיות, התשס"ה-2005 ה"ח 93 (תשס"ה); סעיף 1 לחוק; ע"א 5378/11 פרנק נ' אולטייל, פסקה 34 (22/9/2014); רע"א 8332/96 רייכרט נ' שמש, פ"ד נה(5) 276, 289 (2001); בר"ם 4303/12 אינסלר נ' המועצה האזורית עמק חפר, פסקה 10 (22/11/2012)).

התובענה הייצוגית מהווה מכשיר דיוני לאיחוד תובענות של חברי הקבוצה, וקובעת הסדרים לדיון בעילות של כלל חברי הקבוצה, וכלשונו של בית המשפט בדנ"א 5712/01 ברזני נ' בזק, חברה ישראלית לתקשורת בע"מ, פ"ד נז(6) 385 (2003): "התובענה הייצוגית אינה אלא מכשיר דיוני לצירוף תביעות אישיות עוד ועוד להליך אחד ויחיד" (שם, פסקה 22) (ראו גם רע"א 7028/00 אי.בי.אי ניהול קרנות נאמנות (1978) בע"מ ואח' נ' אלסינט בע"מ, פסקה 16 (14/12/2006); בג"צ 2171/06 כהן נ' יו"ר הכנסת, פסקה 24 (29/08/2011); רע"א 3698/11 שלמה תחבורה (2007) בע"מ נ' ש.א.מ.ג.ר. שירותי אכיפה בע"מ, פסקה כא' (06/09/2017)).

31. עם זאת, מוסד התובענה הייצוגית אינו מכשיר דיוני "רגיל". מדובר בכלי דיוני מיוחד, רב עוצמה, שיש בו כדי לקדם תכליות רבות ומגוונות (ראו דברי ההסבר בהצעת החוק, ה"ח הממשלה תשס"ו מס' 234, עמ' 256, דנ"א 5712/01 הנ"ל פסקה 23). התובענה הייצוגית נועדה לקדם הן את האינטרס הפרטי של חברי הקבוצה, והן את האינטרס הציבורי (ראו א' פלינט, ח' ויניצקי, תובענות ייצוגיות, 65 (2017); ע"א 10085/08 תנובה, מרכז שיתופי לשיווק תוצרת חקלאית בע"מ נ' עזבון המנוח תופיק ראבי, פסקה 21 (4/12/2011); ע"א 5045/03 רייכרט נ' יורשי שמש ז"ל, פ"ד סב(2) 437 (2007)).

32. נהוג לומר כי אינטרס הפרט המרכזי המקודם על ידי מוסד התובענה הייצוגית, הוא מתן האפשרות לקבלת סעד, מקום בו כל אחד מחברי הקבוצה יתקשה לממש את זכותו בעצמו. בדרך כלל מדובר במצבים בהם הנזק שנגרם לכל אחד מיחיד הקבוצה אינו מצדיק נקיטת הליך תביעה אישי. עם זאת, ההכרה במוסד התביעה הייצוגית לקידום האינטרס הפרטי של חברי הקבוצה, חשובה גם כאשר לחברי הקבוצה יש קושי לפעול לקידום תביעות אישיות מחמת המורכבות של ההליך, מחמת קשיים במימון ההליכים, בשל החשש מפני הגשת תביעה כנגד נתבעים שנתפשים כגורמים חזקים ובעלי השפעה, וכדומה. זאת ועוד, התובענה הייצוגית מאפשרת גם לאוכלוסיות מוחלשות לזכות בסעדים משפטיים אותם לא יוכלו להשיג בכוחות עצמם (ראו למשל: ת"צ 12-08-7020 ברניק נ' גורדיסקי (14/12/2020); בג"ץ 1893/11 הארגון הארצי של מפעלי השמירה והאבטחה בישראל נ' בית הדין הארצי לעבודה, פסקה 37 (30/8/2015)).

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ ואח'

מוסד התובענה הייצוגית מאפשר גם מתן סעדים רבים ומגוונים שאותם לא ניתן לקבל בהליך אישי של כל אחד מחברי הקבוצה (ראו סעיף 20 לחוק תובענות ייצוגיות).

33. האינטרס הציבורי מוצא את ביטויו במוסד התובענה הייצוגית בכמה היבטים; הרתעת הנתבעים מפני ביצוע עוולות ומהפרת הדין (ראו, ע"א 8037/06 ברזילי נ' פריינר (הדס 1987) בע"מ, פ"ד סז (1) 410 (2014); ע"א 2967/95 מגן וקשת בע"מ ואח' נ' טמפו תעשיות בירה בע"מ ואח', פ"ד נא(2) 312 (1997) ג' הלפטק "תיאוריה כללית בדבר התועלת החברתית של מכשיר התביעה הייצוגית כאמצעי לאכיפת החוק" משפט ועסקים ג 247 (תשס"ה-2005)); ניהול יעיל של הדיונים וחסכון במשאבים (ראו: רע"א 3126/00 מדינת ישראל נ' א.ש.ת. ניהול פרויקטים וכוח אדם בע"מ, פ"ד נז(3) 220 (2003); דנ"א 5712/01 הנ"ל); ההליך בתובענה הייצוגית מוזיל את עלויות הדיון גם לחברי הקבוצה וגם לנתבעים, שכן אותן ראיות, חוות דעת וכדומה תשמשנה בהליך המשותף, ולא יהיה צורך לשוב ולדון באותן ראיות בכל הליך אישי; מוסד התובענה הייצוגית מבטיח אחידות ומונע הכרעות סותרות, במיוחד בשים לב לכך שהכרעה עשויה לשמש מעשה בי-דין ביחס לכל חברי הקבוצה (סעיף 24 לחוק תובענות ייצוגיות); התובענה הייצוגית מאפשרת השגת הסדרים לסיום הליכים לכלל חברי הקבוצה, תוך התחשבות בתוצאה הכוללת הן לתובעים והן לנתבעים. כך למשל ניתן להתחשב ביכולת הפירעון הכללית של הנתבע לשם הסדרי פשרה והתחשבות בו, נתון שלא יובא בחשבון בתביעות פרטניות (ראו ס', גולדשטיין וט' פישר "ייחסי גומלין בין תביעות המוניות לתובענות ייצוגיות, היבטים בסדרי דין" משפטים לד(1) 21 (תשס"ו)).

תכליות אלו אף עוגנו בסעיף 1 לחוק תובענות ייצוגיות, המורה:

מטרתו של חוק זה לקבוע כללים אחידים לענין הגשה וניהול של תובענות ייצוגיות, לשם שיפור ההגנה על זכויות, ובכך לקדם בפרט את אלה:

(1) מימוש זכות הגישה לבית המשפט, לרבות לסוגי אוכלוסיה המתקשים לפנות לבית המשפט כיחידים;

(2) אכיפת הדין והרתעה מפני הפרתו;

(3) מתן סעד הולם לנפגעים מהפרת הדין;

(4) ניהול יעיל, הוגן וממזה של תביעות.

34. לצד תכליות מוכרות אלו ניתן למצוא גם מטרת חברתיות חשובות נוספות שניתן לקדם בדרך יעילה באמצעות מוסד התובענה הייצוגית, כגון הזכות לשוויון, צדק חלוקתי, מניעת הפליה, קידום פעילות לרווחת הציבור באמצעות הסעדים המגוונים, ועוד (ראו בהרחבה א' פלינט וח' ויניצקי הנ"ל 81-94; ב' אתרים "תובנות מבראון: ההיסטוריה החברתית של התובענה הייצוגית" משפט וממשל כ' 47 (2019)).

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ ואח'

התובענה הייצוגיות מהווה גם כלי לאכיפה פרטית של אינטרסים ציבוריים וחברתיים וממלאת חסר בכלי אכיפה אפקטיביים חלופיים (דנ"מ 5519/15 יונס נ' מי הגליל תאגיד המים והביוב האזורי בע"מ, פסקה 42 (17/12/2019); א' חיות "התובענה הייצוגית כחלופה לאכיפה אזרחית-ציבורית" משפט ועסקים יט 935, 940 (תשע"ו-2016)).

אישור בקשה להגשת תביעה ייצוגית

35. קידום התכליות השונות האמורות לעיל, מחייב קביעת מנגנון לסינון ולקביעת אותן תביעות שראוי כי יתבררו בהליך הייצוגי. צריך לזכור כי בצד היתרונות הרבים בניהול הליכים ייצוגיים מצויים גם חסרונות, הן לפרט והן לציבור הרחב. על כן קבע המחוקק סייגים לניהול הליך ייצוגי.

36. ניהול הליך ייצוגי צורך משאבים רבים, הן של הצדדים, הן של המערכת השיפוטית והן של גורמים נוספים. על מנת לייעל את ההליך, לצמצם בהוצאות ניהולו ולמנוע ניהול הליכי סרק, נקבע בחוק תובענות ייצוגיות כי ההליך יתנהל בשני שלבים עיקריים; הראשון, שלב הבירור המקדמי, בגדרו מחליט בית המשפט האם לאשר למבקש להגיש את התובענה הייצוגית בשם חברי הקבוצה; והשני, שלב בירור התובענה לגופה (ראו על פיצול ההליך לשניים ועל הטעמים לפיצול: רע"א 2128/09 הפניקס חברה לביטוח בע"מ נ' עמוסי (5/7/2012); א' קלמנט ור' רונן "בחינת עילת התביעה וסיכוייה בשלב אישור התובענה הייצוגית" עיוני משפט מ"ב 5 (תשע"ט); אורי גורן סוגיות בסדר דין אזרחי 1387 (מהדורה 12) (2012)).

37. הדיון בבקשה לאישור תובענה כייצוגית, הוא שלב מקדמי לדיון בתובענה גופה אשר מקובל לכנותו כ"פרודור שבאמצעותו ניתן להיכנס לטרקלין". בשלב זה בוחן בית המשפט האם התקיימו התנאים המקדמיים לאישור התובענה כייצוגית. ברע"א 9617/16 בנק דיסקונט לישראל בע"מ נ' לפינר (28/10/2018) ריכוז בית המשפט בתמצית את התנאים הנדרשים:

התנאים המצטברים לאישור תובענה כייצוגית פזורים על פני מספר סעיפים בחוק תובענות ייצוגיות, התשס"ו-2006 (להלן: חוק תובענות ייצוגיות). בתמצית ניתן לומר כי על מנת שתובענה תאושר כייצוגית נדרש כי עילתה תהא מנויה בתוספת השנייה לחוק תובענות ייצוגיות (סעיף 3(א) לחוק); כי ייקבע שהיא מעוררת שאלות מהותיות של עובדה או משפט המשותפות לכלל חברי הקבוצה; כי יש אפשרות סבירה שהשאלות הללו יוכרעו לטובת הקבוצה המיוצגת (סעיף 8(א)(1) לחוק); וכי המכשיר הייצוגי הוא הדרך היעילה וההוגנת להכרעה במחלוקת בנסיבות העניין (סעיף 8(א)(2) לחוק) - בהכללה מסוימת, ניתן לומר כי אלה התנאים המהותיים לאישור ניהול הליך ייצוגי. לצד האמור, נקבעו תנאים נוספים לעניין הייצוג, שאין להמעיט מחשיבותם, שלפיהם נדרש להראות שקיים יסוד סביר להניח כי עניינם של כלל חברי הקבוצה ייוצג וינוהל על ידי התובע המייצג ובא הכוח המייצג בדרך הולמת ובתום לב (סעיפים 8(א)(3)-(4) לחוק). תנאי נוסף הוא קיומה של עילת תביעה אישית לתובע המייצג (סעיף 4(א)(1) לחוק); ואולם מקום שבו כל התנאים לאישור התובענה

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ ואח'

כייצוגית מתקיימים פרט לתנאי זה, ניתן להורות על החלפת התובע המייצג באחר בעל עילה אישית (סעיף 8(ג)(2) לחוק).

(ראו גם: סעיף 8(א) לחוק תובענות ייצוגיות; ע"א 2967/95 הני"ל).

על מנת להכריע האם המקרה הנוכחי עומד בתנאים המקדמיים לאישור הבקשה כייצוגית, יש לקבוע קיומה של עילת תביעה המנויה בתוספת השנייה לחוק, וכן יש לקבוע כי היא מעוררת שאלות מהותיות של עובדה או משפט המשותפות לכלל חברי הקבוצה. לאחר מכן יהיה צורך לקבוע האם הליך התובענה הייצוגית הוא הדרך היעילה וההוגנת להכרעה במחלוקות והאם יש אפשרות סבירה כי השאלות יוכרעו לטובת חברי הקבוצה.

38. הבקשה הנוכחית מבקשת להקדים את הדיון בבקשה לאישור ולהכריע כבר כעת, בגדרה של בקשת לסילוק על הסף, ולקבוע כי למבקשת לא עומדת עילת תביעה הראויה להתברר בהליך של תביעה ייצוגית. על כן אעיר מספר הערות מקדימות לגבי סילוק על הסף של בקשה לאישור תובענה כייצוגית.

סילוק על הסף של בקשה לאישור תביעה כייצוגית

39. הבקשה לסילוק על הסף הוגשה בהתאם לתקנה 100(1) לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984, אשר אין חולק כי חלה גם בתובענה ייצוגית (ראו תקנה 19 לתקנות תובענות ייצוגיות, התש"ע-2010).

בקשה לסילוקה על הסף של בקשה לאישור, יכולה להתבסס על טעמים שונים, כגון שעילת התביעה אינה נכללת ברשימת התביעות הקבועה בתוספת השנייה לחוק (ראו סעיף 3(א) לחוק תובענות ייצוגיות), או כי התובע אינו רשאי להגיש בקשה לאישור תביעה ייצוגית (סעיף 4 לחוק תובענות ייצוגיות) וכדומה.

40. עם זאת חשוב להזכיר כי בתי משפט חזרו וקבעו כי בקשה לאישור תובענה כייצוגית תסולק על הסף רק במקרים חריגים וקיצוניים, בהם ברור כי אין בבקשה ולא כלום. כך ברע"א 6683/18 איפקס הנפקות בע"מ נ' מונרוב (24/07/2019) הובהר כי "[...] סילוק על הסף של בקשת אישור ייעשה אך באותם מקרים שבהם ברור "שאין בבקשה ולא כלום", והיא אינה אלא "בקשת סרק", או מקום שבו מועלית טענת הגנה השומטת את הקרקע מתחת לבקשת האישור כולה - ומשכך בית משפט לא ייעתר לבקשה לסילוק שדורשת בירור עובדתי או משפטי נכבד (ראו גם רע"א Google LLC 4243/19 נ' ברם, פסקה 5 (16/7/2019); רע"א 7667/17 רוזנצוויג נ' חזן, פסקה 8 (3/12/2018)).

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ ואח'

דיון בשאלה האם קיימת עילת תביעה והאם מתקיימים יתר התנאים הקבועים בחוק נערך ממילא במסגרת הדיון באישור התובענה כייצוגית, שהוא שלב מקדמי לכשעצמו ואין צורך להקדים דיון ל"דיון המקדמי" (רע"א 5653/16 סרגון נטוורקס בע"מ נ' חזן (13/10/2016), רע"א 2074/11 בנק הפועלים בע"מ נ' פינקלשטיין (5/7/2011), רע"א 2094/16 אל על נתיבי אוויר לישראל בע"מ נ' הצלחה התנועה הצרכנית לקידום חברה כלכלנית הוגנת (30/3/2016); רע"א 9771/16 נובל אנרג'י מדיטרניאן לימיטד נ' נזרי (28/9/2017); רע"א 5860/16 Facebook Inc נ' בן חמו (31/5/2018); רע"א 7383/20 חברת החשמל לישראל בע"מ נ' אברהם (14/12/2020); רע"א 4531/20 מכבי שירותי בריאות נ' פלוני (5/11/2020)).

41. במסגרת ההכרעה בבקשה לסילוק על הסף של בקשת האישור על בית המשפט להביא בחשבון כי מדובר בבקשה המקדימה את הבירור הראשוני של בקשת האישור ויש בה משום פיצול נוסף של ההליך לשלושה שלבים. פיצול שכזה מסרב, מאריך ומטיל עלויות נוספות על הצדדים. הואיל ותכלית פיצול הדיון לשני שלבים, היא לחסוך בעלויות ובמשאבים ולמנוע הליכים מיותרים, על בית המשפט לבחון האם הוספת שלב הדיון של הבקשה לסילוק, חותר תחת התכלית האמורה או מסייע לה.

יתרה מזו, בירור מעמיק בשלב הבקשה לסילוק על הסף עלול לשמש גורם מצנן להגשת בקשות מעבר לדרוש, משום שהוא מטיל עלויות בדיקה והכנה יקרות על המבקשים וישלול מהמבקשים את האפשרות לקבל את המידע הדרוש להם מהנתבע ולהוכיח את עילתם.

42. יחד עם זאת, באותם מקרים חריגים בהם מועלות טענות סף אשר ניתן להכריע בהן בקלות יחסית ואשר יש בהן כדי לשמוט את הקרקע תחת בקשת האישור כולה, ניתן לסלק על הסף גם תובענה שהוגשה בקשה לאשרה כייצוגית (רע"א 8332/96 הני"ל; רע"א 5154/08 קוסט פורר גבאי את קסירר ר"ח נ' קדמי (2/4/2009); רע"א 7096/11 קומם נ' רוזובסקי (28/8/2012); ת"צ 28098-05-11 הרפז נ' רשות שדות התעופה (5/12/2012)).

על כן יש לברר האם המקרה הנוכחי נופל לאחד מאותם מקרים חריגים שבהם ניתן לומר, כבר בשלב מקדמי זה, כי בקשת האישור אינה נסמכת על עילה המוכרת על פי חוק תובענות ייצוגיות או כי כבר מעיון בבקשה עולה כי אין תוחלת לבקשת האישור. על פי עקרונות אלו אבחן את בקשת האישור.

תביעה ייצוגית סביבתית

43. סעיף 3(א) לחוק תובענות ייצוגיות קובע כי לא תוגש תובענה ייצוגית אלא בתביעה מאלו המפורטות בתוספת השנייה לחוק, או בעניין שנקבע מפורשות בהוראת חוק כי ניתן להגיש בו תביעה ייצוגית. סעיף 6 לתוספת השנייה לחוק מורה כי בין העניינים בגינם ניתן להגיש תובענה ייצוגית נכללת גם "תביעה בקשר למפגע סביבתי נגד גורם המפגע". בהמשך נאמר כי המונחים "גורם המפגע"

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ ואח'

ו"מפגע סביבתי" יהיו כמשמעותם בחוק למניעת מפגעים סביבתיים (תביעות אזרחיות), התשנ"ב - 1992 (להלן: חוק למניעת מפגעים סביבתיים). הגדרת מפגע סביבתי בחוק למניעת מפגעים היא רחבה ביותר וכוללת גם מפגעי זיהום אוויר.

44. הגשת תביעה ייצוגית בגין גרימת מפגע סביבתי הייתה מוכרת גם טרם חקיקת חוק תובענות ייצוגיות. בחוק למניעת מפגעים סביבתיים שנחקק כבר בשנת 1992, נקבע בסעיף 10 כי "מי שנפגע או עומד להיפגע ממפגע סביבתי [...] רשאי לתבוע הוצאת צו כאמור בסעיף 2 בשם קבוצת אנשים שנפגעו או עומדים להיפגע מאותו מפגע (בחוק זה - תובענה קבוצתית)". הוראה זו לא זכתה לדיון נרחב בפסיקה, שכן החוק הגביל את הסעדים אותם מוסמך בית המשפט לתת לצווי אכיפה בלבד, ולא אפשר להעניק סעדים כספיים (ראו על החוק פסק הדין בע"א (חיפה) 1933/05 העמותה למען איכות הסביבה וחיים בנהריה נ' איתנית מוצרי בניה בע"מ (20/8/2007); ב' שניר תביעות נזיקין סביבתיות 293 (2011); ת"צ (חי) 44582-12-12 בלוט נ' טבעפוסט בע"מ (4/2/2015); בר"ע (בי"ש) 901/99 החברה לשירותי איכות הסביבה (רמת חובב) בע"מ נ' עמותת מדעי הדרום, פ"מ תש"ס (1), 57 (2000)).

45. החוק למניעת מפגעים סביבתיים העניק ליחידים שנפגעו כתוצאה מזיהומים סביבתיים (כיום גם לארגונים), סיוע באכיפה של החקיקה הסביבתית. החוק מאפשר לציבור לפעול להגנה על הסביבה ולמניעת מפגעים סביבתיים מקום שבו הרשויות אינן פועלות לעשות כן, בין מחמת שאינן מודעות למפגעים שנוצרו ולהפרות החוקים, בין שאין להן די משאבים ובין מכל טעם אחר. החוק מתמקד באכיפה ולא בפיצוי, למעט במקרים של מפגע סביבתי חוזר (סעיף 9ג) לחוק למניעת מפגעים). התמקדות החוק באכיפה ללא פיצוי, והדרישות המקדמיות להגשת תביעה (כגון הדרישה למתן הודעה מוקדמת לפי סעיף 5 לחוק), לא יצרו תמריץ מספיק לנקיטת הליכים על פיו (ראו גם ד' פיש דיני איכות הסביבה בישראל עמ' 124, 125 (2002)).

חוק תובענות ייצוגיות הרחיב את כלי האכיפה הפרטית, והוא מאפשר גם הגשת תביעה ייצוגית לפיצויים כספיים בשל מפגע סביבתי (ראו פלינט ו- ויניצקי לעיל עמ' 491-492).

46. עם חקיקת חוק תובענות ייצוגיות תוקן החוק למניעת מפגעים סביבתיים והאפשרות להגשת תובענה ייצוגית על פיו הוחלפה באפשרות להגשת תובענה קבוצתית (על ההבחנה בין תובענה ייצוגית לתובענה קבוצתית ראו א' פלינט וח' ויניצקי הנ"ל עמ' 491-502).

למרות קיומם של שני מסלולים נפרדים שתנאיהם שונים, דומה שמעיון בפסיקה ניתן להבחין כי תובעים המבקשים לנהל תביעות בנוגע למפגעים סביבתיים מעדיפים לפעול במסגרת חוק תובענות ייצוגיות והשימוש במכשיר התביעה הקבוצתית על פי החוק למניעת מפגעים סביבתיים מצומצם.

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ ואח'

47. עוד ראוי לזכור כי פרט 6 לתוספת לחוק תובענות ייצוגיות מפנה רק להגדרות שבחוק למניעת מפגעים סביבתיים - הגדרות של "מפגע סביבתי" ושל "גורם מפגע", ואינו מאמץ את כלל הוראותיו ואף לא את ההוראה בדבר חובת הפניה מוקדמת (ראו ת"צ 12-12-44582 הנ"ל; ת"מ 12-06-25857 סער נ' עיריית נהריה (21/10/2013)).

48. הענקת כלים דיוניים, הן בחוק תובענות ייצוגיות והן בחוק למניעת מפגעים, המאפשרים אכיפה פרטית של דינים סביבתיים, מעידה על החשיבות הרבה אותה מייחס המחוקק לאכיפה זו. אין צורך להכביר מילים על החשיבות הרבה של הגנה על הסביבה. ההתפתחויות הטכנולוגיות מאז המהפכה התעשייתית, ובמיוחד בעשרות השנים האחרונות, הביאו קידמה רבה ופיתוחים רבים למען האדם, שבצדם השפעה רבה על הסביבה (ראו ד' פיש לעיל עמ' 5-6). אחת ההשפעות המרכזיות על הסביבה היא יצירת זיהומים אשר פוגעים באיכות הסביבה, בחי והצומח ובבריאות האדם (ראו ב' שנוור לעיל עמ' 21-23).

49. התפתחויות אלו חייבו את האנושות לפתח מכשירים שיאזנו בין הצורך לקדם את הטכנולוגיה והתעשייה המשרתת את בני האדם, לבין הצורך להגן על הסביבה בכללותה ועל בריאותם של בני האדם בפרט. לשם כך החלו המדינות השונות לחוקק חוקים ולקבוע הנחיות והוראות שיגבילו את הפגיעה בסביבה. בגדרם של אלו נקבעו הגבלות על פעילויות מסוכנות, נקבעו תנאים לפעילות מזהמת, מונו גורמים מפקחים, נקבעו סנקציות פליליות ומינהליות על כל חריגה. כיום ניתן למצוא אין ספור הוראות חוק הקובעות מגבלות בתחומים שונים, החל ממגבלות על תהליכי ייצור, דרך מגבלות על שימוש במוצרים מסוכנים, הגבלות על שעות פעילות, קביעת תקנים בתחומים רבים ועוד (להרחבה ראו גם: רע"פ 8487/11 חברת נמלי ישראל - פיתוח ונכסים בע"מ נ' מדינת ישראל - המשרד להגנת הסביבה (23/10/2012)). נקבעו בדין גם הוראות המחייבות השתתפות נציגי ארגונים להגנת הסביבה בוועדות שונות כגון על פי חוק ייצוג גופים ציבוריים שעניינם בשמירת איכות הסביבה (תיקוני חקיקה), התשס"ג-2002.

50. בנוסף הכירו בתי המשפט והמחוקקים בצורך להרתיע את גורמי המפגעים ולהטיל עליהם לשאת בעלויות הדרושות כדי למנוע את הנזקים. כך התפתח עיקרון "המזהם ישלם", דהיינו העיקרון ולפיו ניתן להטיל על מי שגרם זיהום לסביבה וסיכן את האחר, לשאת בעלויות התיקון ובשיפוי עבור הנזקים שנגרמו (ראו למשל בג"צ 6971/11 איתנית מוצרי בניה בע"מ נ' מדינת ישראל (2/4/2013); בג"צ 1756/10 עיריית חולון נ' שר הפנים (2/1/2013)).

51. בצד האסדרה המינהלית, קביעות חוקים ותקנות והסדרי פיקוח נרחבים על כל פעילות מזהמת, התפתחו גם כלים נוספים שנועדו להבטיח את ההגנה על הסביבה. בין היתר נקבעו תמריצים כלכליים למי שפועל לצמצום הפגיעה בסביבה, ונחתמו הסכמים וולונטריים בין גורמים מזהמים לרשויות. כמו כן הורחבו כלי הרגולציה והפיקוח על גורמים שעלולים לזוהם את הסביבה (על ההבחנה בין אכיפה וולונטרית לאכיפה באמצעות רגולציה ראו פסק דיני בתיק עח"ק 15-06-14047 אדס טבע

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ ואח'

ודין - אגודה ישראלית להגנת הסביבה נ' הרשות הממשלתית למים וביו, פסקה 69 (04/08/2019); וכן בג"ץ 4501/14 עו"ד אלעד פרסקי נ' הממונה על ההגבלים העסקיים, פסקה 14 וההפניות שם (23/7/2015).

52. על מנת להבטיח את העמידה בהגבלות החוקיות והשמירה על הסביבה, נדרשו גם כלי אכיפה אפקטיביים. כלים אלו כללו כמובן קביעת אחריות פלילית על מזהמים (ראו למשל חוק איכות הסביבה (דרכי ענישה) (תיקוני חקיקה), התשנ"ז-1997 שקבע הוראות לתיקון הוראות עונשיות בחוקים שונים שנועדו להגנה על איכות הסביבה; סעיפים 221-222 לחוק העונשין, התשל"ז-1977, האוסרים על זיהום מים ואוויר; סעיף 13 לחוק שמירת הניקיון, התשמ"ד-1984; סעיף 11 לחוק מניעת מפגעים, התשכ"א-1961, וכן רע"פ 1223/07 מורשד נ' מדינת ישראל-המשרד לאיכות הסביבה (12/2/2007); הרחבת האחריות הפלילית גם על נושאי משרה בתאגידים וברשויות מקומיות (ראו סעיף 20 כב לחוק המים, התשי"ט-1959; הנחיות היועץ המשפטי לממשלה (4.1108) בדבר מדיניות העמדה לדין של רשויות מקומיות ושל נושאי תפקידים בהן בתחום איכות הסביבה; מתן סמכויות אכיפה רחבות (ראו למשל חוק הגנת הסביבה (סמכויות פיקוח ואכיפה), התשס"א - 2011) ועוד. עם זאת, כלי האכיפה המינהלית והאכיפה הפלילית לבדם אינם מספיקים. גורמי הפיקוח והאכיפה אינם יכולים להימצא בכל מקום ובכל עת, אין בידיהם מידע מספיק, המשאבים הציבוריים מוגבלים וספק אם לרשויות תמריץ מספיק כדי להבטיח אכיפה מספקת. היעדר אכיפה מספקת בולט במיוחד כאשר עוסקים בזיהום מתמשך הנפרש על פני שנים רבות עד כי קשה לאתר את תקופת הזמן שבה הפעילות המזהמת מתחילה להפר את הדין ולגרום נזק. כך גם כאשר הפעילות המזהמת פוגעת בקבוצות אוכלוסייה חלשות שאין בכוחן להתריע ולהתלונן בפני הרשויות. כך גם במצבים בהם קשה להצביע על קשר ברור בין מפגע ישיר לבין הגורם המפגע (ראו בהרחבה ב' שוור הנ"ל עמ' 129 - 135 וכן ת"צ (ת"א) 38647-12-09 חצור נ' עיריית אור יהודה (16/1/2013)).

53. לצד זאת, לעיתים קיימים לגורמי המדינה תמריצים שליליים לאכיפה. כך למשל כאשר יש חשש שגורמי המפגע ידרשו פיצוי בשל הצורך בצמצום המפגעים או בשל הצורך במעבר לאזורים אחרים; במצבים בהם הפעילות המזהמת היא חיונית לציבור ויש חשש שאכיפת דיני השמירה על הסביבה תפגע באינטרסים חיוניים אחרים; במצבים בהם התשלומים שמשלם גורם המפגע, בין עבור זיכיון, תשלומי מס ואחרים, הם משמעותיים והשלטון חושש שמא אכיפה ממשית תביא לפגיעה כלכלית; במצבים בהם קיימים אינטרסים מנוגדים של רגולטורים שונים או כאשר הפעלת כלי אכיפה מחייבת שיתוף פעולה ביניהם ותיאום. צריך לזכור גם כי הענישה הפלילית כנגד תאגידים היא כלכלית בעיקרה, ולכן גם בה אין די כדי להרתיע.

54. בהעדר כלי אכיפה מינהלית ופלילית מספקים, נדרשים כלים לאכיפה פרטית באמצעות הציבור. אכיפה פרטית שכזו נעשית בין היתר בהגשת תביעות אזרחיות כנגד גורמי המפגע, בין תביעות למתן צווים למניעת הפגיעה, ובין עתירות לקבלת פיצוי כספי שירתיע את גורם המפגע ויאפשר

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ ואח'

שיקומם של הניזוקים. על כן, קיימת חשיבות להבטיח את האפשרות של הניזוקים, בפועל או בכוח, לעשות שימוש בכלי האכיפה הפרטית שנמסרו לידיהם.

קיומה של עילה

55. משרפרשו את עיקרי התכליות שבחוק תובענות ייצוגיות ואת התכלית בהענקת כלים לאכיפה פרטית בתחום הנזקים הסביבתיים, הגיעה העת לבחון האם הבקשה לאישור ממלאת את התנאים להגשת בקשת אישור על פי חוק תובענות ייצוגיות, או שמא, כבר כעת, ניתן לקבוע כי אין בבקשה ממש וכי דינה לסילוק על הסף.

56. התנאי הראשון להכרה בבקשת אישור הוא כנדרש בסעיף 3(א) לחוק תובענות ייצוגיות, דהיינו כי התביעה כלולה ברשימת העניינים בהם ניתן להגיש תובענה ייצוגית על פי התוספת השנייה לחוק או בהוראת חוק מפורשת.

המבקשת סומכת תביעתה על פרט 6 לתוספת, שעניינו תביעה בקשר למפגע סביבתי כנגד גורם המפגע. מנגד טוענות המשיבות כי התביעה בה מדבר פרט 6 לתוספת אינה כוללת תביעה בעילות שלא נכללו בחוק למניעת מפגעים, אינה כוללת תביעה לנזקי גוף, ואינה מאפשרת הגשת תביעה בגין נזקי עוולות המוניות. נבחן את הטענות.

האם פרט 6 מצמצם את עילות התביעה לעילות על פי החוק למניעת מפגעים?

57. פרט 6 לתוספת השנייה לחוק תובענות ייצוגיות מורה כי בין עילות התביעה אותן ניתן להגיש כתביעה ייצוגית נכללת גם תביעה "בקשר למפגע סביבתי נגד גורם המפגע. לענין זה, "גורם המפגע", "מפגע סביבתי" - כמשמעותם בחוק למניעת מפגעים סביבתיים". לטענת המשיבות הוראה זו מגבילה את עילות התביעה בגינן ניתן להגיש בקשה לאישור תביעה כייצוגית לעילות הכלולות בחוק למניעת מפגעים ולכל תנאיו. בין היתר הן נסמכות על אמירתו של השופט א. קיסרי בתיק 33583-01-11 כהן נ' רכבת ישראל (8/3/2015), ולפיה לא ניתן להגיש תביעה ייצוגית בגין מפגע סביבתי שלא בגדרו של החוק למניעת מפגעים. טענה זו אין לקבל.

58. ראשית נזכיר כי דעתו של השופט קיסרי היא דעת יחיד. יתרה מזאת, מעיון בפסק דינו עולה כי הדברים נאמרו למעלה מן הנדרש, ללא טיעון של הצדדים. מכל מקום, דומה שהדעה הרווחת בפסיקה ענפה של בתי משפט, שחלקה הובאה לעיל, היא כי ניתן לבסס עילת תביעה לפיצוי בגדרה של תובענה ייצוגית, כגון מפגע סביבתי כנגד גורם מפגע, גם כשזו נסמכת על עילה לפי פקודת הנזיקין. גם בע"א 6102/13 עצמון נ' חיפה כימיקלים בע"מ (24/9/2015) (להלן: עניין עצמון) שעסק בתביעות של צוללנים ודייגים שטענו כי נפגעו מזיהום בנחל הקישון, מציין השופט י' עמית כי בתביעות לנזקים בשל זיהומים סביבתיים קיימות מספר אפשרויות ובהן "[...] הגשת תביעה על פי חוק תובענות ייצוגיות, התשס"ו - 2006, לאור פרט 6 לתוספת השנייה לחוק זה הקובע כי ניתן להגיש 'תביעה בקשר למפגע סביבתי נגד גורם המפגע [...]'. אך הכללתו בתוספת לחוק תובענות ייצוגיות

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ ואח'

מאפשרת הרחבת התרופות גם לסעד הפיצויים" (פסקה 46). ודוקו, דברים אלו נאמרו בגדרו של הדיון בקשר הסיבתי, אך הם נועדו להבהיר כי אחת האפשרויות להתגבר על קשיי הוכחת הקשר הסיבתי (שבה אדון בהמשך החלטה זו), היא בגדרה של תובענה ייצוגית.

59. שנית, עיון בלשונו של פרט 6 מחייב את המסקנה כי המחוקק לא אימץ את הוראת החוק למניעת מפגעים, ככתבו וכלשונו, על עילותיו ומגבלותיו, אלא רק הפנה להגדרות שנקבעו בחוק למניעת מפגעים. המשמעות היא כי על המבקש לשכנע כי תביעתו היא "בקשר למפגע סביבתי", כהגדרתו בחוק למניעת מפגעים, וכי התביעה מופנית כנגד "גורם המפגע" כמוגדר בחוק. הוא אינו מחויב לבסס את עילות תביעתו על העילות שבחוק למניעת מפגעים. אם תכלית ההוראה בפרט 6 הייתה לאמץ רק את העילות לפי החוק למניעת מפגעים, הרי שההוראה מיותרת ואין בה להוסיף מאום.

60. תכלית הוראת פרט 6 לתוספת היא להרחיב את היקף עילות התביעה בגין מפגעים סביבתיים כנגד גורמי המפגעים, ולאפשר הגשת תביעות ייצוגיות בעילות רחבות ולא רק בעילות המצומצמות שבחוק למניעת מפגעים. כך ברי כי אם הפרת הוראת חוק סביבתי (כגון חוק אוויר נקי) גרמה למפגע סביבתי, תקום לחברי הקבוצה הנפגעים עילת תביעה על פי חוק תובענות ייצוגיות. הם לא יוגבלו במגבלות של החוק למניעת מפגעים או בסעדים הקבועים בו, ויהיו רשאים להגיש גם תביעה לפיצויים בעילות על פי פקודת הנזיקין או בעילה על פי מקור אחר.

האם ניתן להגיש תביעה לפיצוי בגין נזקי גוף במסגרת תובענה ייצוגית?

61. גם הטענה ולפיה לא ניתן להגיש תביעה לפי פרט 6 לפיצוי בגין נזקי גוף דינה להידחות. ראשית, אין בחוק תובענות ייצוגיות ככלל, לא כל שכן בפרט 6 לתוספת, כל הוראה המסייגת את האפשרות להגיש תביעה ייצוגית בשל נזק גוף שנגרם לחברי הקבוצה. שנית, חוק תובענות ייצוגיות עצמו עושה שימוש בביטוי "תובענה בשל נזק גוף" ומכיר באפשרות הגשת תביעה שכזו, ואף מאפשר, בסעיף 12(א)(2) שבו, להגדיר הקבוצה בדרך של הצטרפות (OPT IN), המתאימה לתביעות מסוג כזה. שלישית, בתי משפט דנו מעת לעת בתביעה בגין נזקי גוף שנגרמו לחברי קבוצה שבמשם הוגשו בקשות לאישור (ראו למשל ת"צ (מרכז) 11-10-16584 פלג נ' פריגו ישראל פרמצבטיקה בע"מ (17/5/2015) (להלן: עניין האלטרודקסין); בש"א (ת"א) 8288/06 פלד נ' שטראוס-עלית אחזקות בע"מ (4/8/2008)). לבסוף ראוי להפנות לדברי בית המשפט בע"א 7547/99 מכבי שירותי בריאות נ' דובק בע"מ (13/7/2011), שם מציינת השופטת נאור כי:

להעדר אפשרות להגיש תביעה ייצוגיות בגין נזקי גוף יש חריגים אפשריים. הנושא הקרוב ביותר לענייננו הנזכר בחוק תובענות ייצוגיות הוא תביעה בקשר למיפגע סביבתי נגד גורם המפגע, כאמור בחוק למניעת מפגעים סביבתיים (תביעות אזרחיות), תשנ"ב - 1992 (שם פסקה 8).

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז
מיחזור (2003) בע"מ ואח'

(ראו גם א' קלמנט "קווים מנחים לפרשנות חוק התובענות הייצוגיות, התשס"ו-2006",
הפרקליט מט 131, 136 (2007)).

האם ניתן להגיש בקשת אישור בשל נזקי עוולות המוניות?

62. משהסרנו מעל שולחן הדיונים את הטענות לפיהן לא ניתן להגיש תביעה ייצוגית לפיצוי כספי או לפיצוי בגין נזקי גוף בעילה הנסמכת על פרט 6 לתוספת השנייה לחוק תובענות ייצוגיות, יש לפנות ולברר האם החוק מאפשר הגשת תביעה בגין נזקים שנגרמו בעוולות המוניות. כפי שנראה, שאלת בירורן של תביעות בגין נזקים שנגרמו בעוולות המוניות היא מורכבת. היא מערבת שאלות בתחום סדרי הדין, בתחום הראיות ובתחומי המשפט המהותי. ענייננו כעת, בשלב זה של ההליך, רק במישור סדרי הדין, שכן אנו עוסקים בבקשה לסילוק על הסף של הבקשה לאישור התובענה הייצוגית, וטרם נפנינו לדון בטענות בקשת האישור לגופה.

63. בטרם הדיון בהתאמת ההליך הייצוגי לתביעה בגין נזקי עוולות המוניות, ראוי להתעכב מעט ולהבהיר מהי תביעה בגין עוולות המוניות. המושג "עוולה המונית" (Mass Tort) מתאר נסיבות שבהן אירוע עוולתי כלשהו גרם נזק למספר רב של ניזוקים. המאפיין המרכזי של עוולה המונית הוא ריבוי הנפגעים ממעשה העוולה (ראו ס' גולדשטיין וט' פישר "ייחסי הגומלין בין תביעות המוניות לתביעות ייצוגיות, היבטים בסדרי הדין" משפטים לד(1) 21, 23 (תשס"ד); א' קלמנט "גבולות התביעה הייצוגית בעוולות המוניות" משפטים לד(2) 303, 307 (תשס"ד); א' פלינט וחי' ויניצקי לעיל עמ' 483; א' פורת "תביעות בגין נזקי עישון, האתגר של דיני הנזיקין בעידן של תביעות המוניות" משפטים לג(2) 477 (תשס"ג)).

64. עם זאת, ראוי להבחין בין סוגי תביעות בגין עוולות המוניות. הסוג האחד של תביעות בגין עוולות המוניות כולל תביעות לפיצוי בגין נזקים שנגרמו כתוצאה מאירוע יחיד שגרם נזקים המוניים. בדרך כלל מדובר במקרי תאונה (Mass Accident), כגון התרסקות מטוס, שריפת ענק, פיצוץ במבנה וכדומה (ראו פלינט וויניצקי, עמ' 484). הסוג האחר של מקרים כולל תביעה בגין נזקים שאירעו בעקבות אירוע עוולתי מתמשך, כגון חשיפה לחומרים מזיקים (Mass Exposure), שימוש במוצרים פגומים וכדומה (ראו: דני"א 4693/05 ב"ח כרמל-חיפה נ' מלול, פ"ד סד(1) 533, 598-599 (2010)).

65. תביעות בשל עוולות המוניות מעוררות, כאמור לעיל, שאלות מורכבות ורבות, חלקן שאלות משותפות לכלל התובעים האפשריים וחלקן שאלות נפרדות.

כאשר עוסקים בתביעות המוניות בשל אירוע תאונתי אחד (Mass Accident), יתרונות ניהול התביעות בהליך קולקטיבי ברורות, שכן מרבית הסוגיות העומדות להכרעה הן משותפות, כגון נסיבות האירוע, אחריות הנתבע לאירוע, הקשר הסיבתי לנזקים השונים וכו'. למעשה, היקף הנזק שנגרם לכל ניזוק הוא השאלה הנפרדת היחידה. על כן, ניהול תביעה בגין אירוע עוולתי שגרם נזק המוני במסגרת

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ ואח'

הליך קולקטיבי מאפשר ניהול הליך יעיל וקצר, ניצול יעיל של המשאבים השיפוטיים, צמצום עלויות המשפט וכדומה. הליך קולקטיבי כזה מסייע גם לתובעים, תוך מתן אפשרות גם למי שמשאביו מוגבלים, ליהנות מפירות ההליך, וגם לנתבעים אשר יכולים לצמצם את עלויות ההתדיינות ולגדר את היקף חשיפתם לתביעות. הליך כזה גם מאפשר השגת הסדרי פשרה כוללים המסייעים לכל הצדדים להליך. כך גם הנתבע ייהנה מאפשרות ניהול משא ומתן כולל שיביא בחשבון את יכולותיו, מבלי שיהא עליו לעשות כן כל פעם מחדש מול כל ניזוק וניזוק שיתבע באופן אישי וינצל את כוחו ו"לסחוט" את המזיק.

66. כאשר עוסקים בתביעות מן הסוג השני, תביעות בגין חשיפה המונית, כלומר תביעות לפיצוי בגין נזקים שנגרמו בשל עוולה מתמשכת, שאלת ההתאמה של התביעות להליך קולקטיבי וסוגו של ההליך הקולקטיבי, שונה.

כל אחת מהשאלות העומדות להכרעה במסגרת ההליך, שאלת האחריות, הקשר הסיבתי ושאלת הנזק לכל נפגע, עשויה לעורר שאלות משנה רבות שאינן בהכרח זהות לכל חברי הקבוצה.

67. כך למשל כאשר עוסקים בתביעה לפיצוי בגין נזקי חשיפה ממושכת לזיהומים, עשויות לעלות שאלות בדבר זהות הגורם המזהם; שאלות בדבר אחריות קיבוצית של מספר מזהמים, ויתכן גם של חלוקת האחריות ביניהם; שאלת הוכחת הנזק מחשיפה, דהיינו שאלת הקשר הסיבתי, ובמיוחד בנסיבות שבהן קיימת עמימות לקיומו של קשר סיבתי לנזקו של כל תובע בקבוצה; וכמובן היקף נזקיו של התובע.

זאת ועוד, לא פעם, נזקי החשיפה לחומר מסוכן אינם מיידים, וגילויים כרוך בתקופת חביון ארוכה (ע"א 1639/01 קיבוץ מעיין צבי נ' קרישוב, פ"ד נח(5) 215, 229 230 (2004) (להלן: עניין קרישוב)). במקרים אלה קיים קושי נוסף לקשור בין הנזקים שנגרמו לבין החשיפה לחומר המסוכן. לעיתים, קיימת מחלוקת מדעית בדבר קיומו של קשר כזה. לא אחת, החשיפה לסיכון עשויה להתייחס למספר מעוולים שונים, ומתעורר קושי לשייך את נזקו של ניזוק קונקרטי למעוול מסוים. לאלו יש להוסיף את פערי הכוחות והמידע בין ניזוקים לבין מי שעשויים לגרום לחשיפה המונית לחומרים מזיקים (להרחבה ראו גם ע"א 7547/99 הנ"ל, פסקאות 68-72).

68. ההליך הנוכחי עוסק רק בסוג אחרון זה של תביעות בגין עוולות המוניות, כלומר תביעות בגין חשיפה המונית. השאלה האם ניתן להגיש תביעה ייצוגית המונית בגין מפגע סביבתי בגדרו של פרט 6 לתוספת, לא הוכרעה מפורשות בפסיקה וניתן למצוא בקרב המשפטנים דעות שונות. דומה שאין חולק כי ניתן להגיש תביעות המוניות בגין אירוע יחיד (Mass Accident) במסגרת חוק תובענות ייצוגיות (ראו א' קלמנט במאמרו הנ"ל קווים מנחים לפרשנות חוק תובענות ייצוגיות, בעמ' 136; א' פלינט וחי' ויניצקי לעיל, עמ' 484). יתרה מזאת, דעות המלומדים הן כי תביעה ייצוגית בגין עוולות המוניות אפשרית רק או בעיקר בגדר פרט 6 לתוספת בשל מפגע סביבתי, וכי אין מקום להגיש תביעה בגין

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ ואח'

עוולה המונית בגדרן של עילות אחרות, למשל בעילות צרכניות (ראו למשל ת"צ (י-ם) 25105-10-10 דאום נ' סיטי פס בע"מ, פסקה 16 (11/5/2011)).

69. הגשת תביעה בגין עוולה בשל חשיפה המונית טרם נדונה מפורשות בישראל, להבדיל מתביעות קבוצתיות בגין נזקי חשיפה לזיהום (כגון בגין נזקי החשיפה לזיהום בנחל הקישון, ע"א 6102/13 הנ"ל). עם זאת, תביעות קבוצתיות בגין נזקי חשיפה לגורמים מזהמים הוגשו רק במקרים ספורים, שאינם מעידים על היקף הנזקים שנגרמו או שצפויים להיגרם מחשיפות שכאלו, שכן ממילא, על פי רוב, לא ניתן לקבל סעד כספי במסגרת תביעה קבוצתית לפי החוק למניעת מפגעים סביבתיים (פלינט וויניצקי הנ"ל, בעמ' 491).

70. שאלת האפשרות להגשת תביעות ייצוגיות בגין חשיפה המונית נדונה בארצות הברית מזה שנים רבות. סקירת המצב המשפטי בארצות הברית מעלה, כי הדין האמריקאי עבר שינויים רבים. בעבר, עד שנות השמונים, נהגו בתי המשפט בארצות הברית לדחות בקשות לאישור תובענות ייצוגיות בתביעות לעוולות המוניות בכלל ולעוולות חשיפה המונית בפרט. במהלך שנות השמונים החלו להתברר בבתי המשפט תביעות רבות לפיצויים בגין נזקי חשיפה לאסבסט. ריבוי התביעות הניע את בתי המשפט לשנות את גישתם ולאפשר תביעות ייצוגיות שהוגשו בגין נזקי החשיפה לאסבסט (ראו למשל פסק הדין בעניין *Jenkins v. Raymark Indus.*, 782 F.2d 468 (5th Cir. 1986); וכן *Stover v. Rau*, 459 U.S. 988 (1982)). ריבוי התביעות הייצוגיות שוב הביא לשינוי גישה והחל משנות ה-90 החלו בתי המשפט לדחות בקשות לאישור תביעות ייצוגיות בעוולות של חשיפה המונית.

71. בארצות הברית נקבעו סדרי הדין בבקשות לאישור תובענה ייצוגית בכלל 23 לתקנות סדרי הדין הפדרליות (Rule 23) Federal Rules Of Civil Procedure. בין היתר מורה כלל 23(b)(3):

(3) the court finds that the questions of law or fact common to class members predominate over any questions affecting only individual members, and that a class action is superior to other available methods for fairly and efficiently adjudicating the controversy. The matters pertinent to these findings include:

(A) the class members' interests in individually controlling the prosecution or defense of separate actions;

(B) the extent and nature of any litigation concerning the controversy already begun by or against class members;

(C) the desirability or undesirability of concentrating the litigation of the claims in the particular forum; and

(D) the likely difficulties in managing a class action.

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ ואח'

72. כפי שניתן לראות מעיון בכלל 23 ובפסיקה של בתי המשפט בארה"ב, ההכרעה בשאלת כשירותה של תובענה בגין עוולות המוניות להתברר במסגרת תובענה ייצוגיות מוכרעת על פי שני מבחנים; האחד - מבחן הדומיננטיות (Predominance) שמשמעו כי השאלות המשותפות של משפט ועובדה עולות בחשיבותן - "מאפילות" - על השאלות הפרטניות של חברי הקבוצה; השני - מבחן היתרון (Superiority), שמשמעו כי לבירור המחלוקת בדרך של תובענה ייצוגיות ישנו יתרון ברור על פני דרכים אחרות להכרעה (ראו פסק הדין בעניין Amchem Products Inc V. WindsoR (1997) 591 521 U.S. (להלן: עניין Amchem)).

73. מסקירת הפסיקה בארה"ב מתברר כי לאחר שניתן פסק הדין בעניין Amchem הנ"ל, נעלמו כמעט לחלוטין פסקי הדין בבקשות לאישור תובענות ייצוגיות בגין נזקי עוולות המוניות. עם זאת, התביעות בגין נזקי עוולות המוניות לא נעלמו לחלוטין, אלא שבמקום לנקוט בהליכים לאישור הגשת תובענה ייצוגיות פנו התובעים להגשת תביעות קבוצתיות ואיחוד כוחות בדרכים חלופיות (ראו סקירה במאמר של David Marcus, "The Short Life End Long Afterlife Of The Mass Tort Class Action", 165, University Of Pennsylvania Law Review P1565 (2017); Alexandra Lahav ("Mass Tort Class Actions - Past, Present And Future", 92, N.Y.U.L Rev.998 (2017)).

74. מתברר עוד, כי לבתי המשפט הוגשו גם בקשות לאישור תביעות ייצוגיות בגין נזקי עוולות המוניות שבגדרן הושגו הסדרי פשרה שאושרו, חרף המגמה המפורטת לעיל. עוד ניתן למצוא מקרים בהם בתי משפט אישרו הגשת בקשה לאישור תביעה ייצוגית בגין נזקי חשיפה לזיהום או נזקים בגין עוולות המוניות, גם לאחר פסק הדין בעניין Amchem, ולמרות שהיה נדמה כי דרישות הדומיננטיות והעליונות מונעות הגשת תביעות שכאלה, בתי המשפט מצאו לא פעם כי תנאים אלו התמלאו (ראו למשל Terry Martin V. Behr Dayton Thermal Products LLC. Court of Appeal 6 Circuit (16/7/2018)).

75. אציין כי אחד הקשיים המרכזיים שהעלו בתי משפט כנגד אישור הגשת תובענות ייצוגיות בגין עוולות חשיפה המוניות, הינו החשש מפני הפגיעה בניזוקים עתידיים, כלומר בניזוקים שבמועד התביעה או הפשרה טרם התגלו נזקיהם (ראו עניין Amchem לעיל, עמוד 612 לפסק הדין). עם זאת, מחברים ובתי משפט סברו כי ניתן לתת מענה לקשיים אלו בגדרם של הסדרי פשרה מורכבים, באמצעות הגדרה מתאימה של הקבוצה ועוד (ראו למשל Alex Raskolnikov, Is There A Future For Future Claimants After Amchem Products V. Windsor? 107 Yale Law Journal, 2546 (1998)).

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ ואח'

ניתן לסכם ולומר כי למרות הקשיים בפני הגשת בקשות לאישור תובענות ייצוגיות בגין נזקי חשיפה המוניים בארה"ב, לא ננעלה הדלת בפני תביעות שכאלה.

76. למרות שמדובר באותה סוגיה, הרי שהתנאים לאישור תובענה ייצוגית על פי חוק תובענות ייצוגיות אינם זהים לתנאים על פי הכללים בארצות הברית (Rule 23), ועל כן אין הכרח לאמץ את אותן מסקנות. חוק תובענות ייצוגיות בישראל מקנה כלים נרחבים יותר לבית המשפט הדן בתובענות ייצוגיות, ולכן צריך לבדוק מהי עמדת הדין הישראלי על פי התנאים הקבועים בו.

77. סעיף 8(א)(1) לחוק אינו מתנה את כשרות התביעה להתברר כתובענה ייצוגית בכך שהשאלות המשותפות יהיו השאלות "הדומיננטיות", או בלשון השופט גרוניס בע"א 6887/03 רזניק נ' ניר שיתופי אגודה ארצית שיתופית להתיישבות עובדים, פסקה 25 (20/7/2010) "יאפילו" על השאלות הפרטניות כנדרש על פי הדין האמריקאי. די בכך כי "התובענה מעוררת שאלות מהותיות של עובדה או משפט המשותפות לכלל חברי הקבוצה". לכאורה די בקיומן של שאלות עובדה ומשפט משותפות, על מנת למלא את הדרישה, ללא קשר למשקלן של השאלות המשותפות לצורך הכרעה בתובענה. יתרה מזאת, כמעט בכל תובענה ייצוגיות בשם קבוצה כלשהי ניתן למצוא סוגיות שהן משותפות לכלל חברי הקבוצה. משמע, על פי הדין הישראלי אין צורך להוכיח את הדומיננטיות של השאלות המשותפות, וכך מציין השופט א' ריבלין ברע"א 2128/09 הפניקס חברה לביטוח בע"מ נ' עמוסי (05/07/2012) בפסקה 10: "יש להדגיש כי נוסח סעיף 8(א)(1) קובע שהתובענה הייצוגית נדרשת לעורר שאלות משותפות לכלל חברי הקבוצה. נוסחו של סעיף זה אינו דורש כי משקלן של השאלות המשותפות לחברי הקבוצה יהיה גבוה ממשקלן של השאלות האינדיבידואליות, אלא די בכך שקיימות שאלות משותפות כלשהן" (ראו גם ת"צ (מרכז) 19-01-48632 יצחקי נ' עיריית הוד השרון (2/12/2020); ת"צ (חי) 19-10-17671 פריאל נ' בזק החברה הישראלית לתקשורת בע"מ (17/11/2020); א' פלינט וחי' ויניצקי הנ"ל עמ' 156)).

78. אף שסעיף 8(א)(1) אינו מתנה את אישורה של בקשה לאישור בכך שהשאלות המשותפות תהיינה דומיננטיות יותר מהשאלות הפרטניות של חברי הקבוצה, אין בכך לשלול את האפשרות שלמשקלן של השאלות המשותפות לעומת משקלן של השאלות הפרטניות תהא נפקות. כך ברע"א 2128/09 הנ"ל, השופט ריבלין מבהיר כי "טענה בדבר משקלן הנמוך של השאלות המשותפות עשויה להיות שקולה למעשה לטענה כי תובענה ייצוגית אינה הדרך היעילה וההוגנת להכריע במחלוקת [...] (ההדגשה במקור - ר.ס') (שם פסקה 11) (ראו גם ע"א 10085/08 הנ"ל).

79. עוד חשוב להדגיש כי גם להגדרת הקבוצה חשיבות בקביעה האם קיימות שאלות של עובדה ומשפט המשותפות לחבריה. ככל שהקבוצה הומוגנית יותר, התשובה לשאלה תהיה פשוטה יותר. לעומת זאת, בקבוצות הטרוגניות, יהיה קושי רב יותר לאתר את אותן שאלות שהן משותפות לכל חברי הקבוצה (ראו גם א' פלינט וחי' ויניצקי הנ"ל עמ' 157; ע"א 6887/03 רזניק נ' ניר שיתופי אגודה

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 36568-07-19 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ ואח'

ארצית שיתופית להתיישבות עובדים, פסקה 25 (20/7/2010); ע"א 5378/11 פרנק נ' אולטייל, פסקה 75 (22/9/2014).

80. סעיף 8(1) דורש גם כי השאלות המשותפות של עובדה ומשפט תהיינה שאלות "מהותיות". אין די בכך שהשאלות הן משותפות, אלא יש צורך בכך כי שאלות אלו תהיינה בעלות חשיבות להכרעה במחלוקות (ראו ע"א 2718/09 גדיש קרנות גמולים בע"מ נ' אלסינט בע"מ, פסקה 35 (28/5/2012); רע"א 8332/96 הנ"ל; ת"צ (ת"א) 34335-02-10 דויטש נ' Comverse Technology, Inc (28/8/2016); יוער כי בקשת רשות ערעור על פסק הדין התקבלה בחלקה במסגרת רע"א 9745/16 Comverse Technology Inc נ' דויטש (8/8/2017), אולם לא בגין העניין האמור לעיל).

הפסיקה טרם גיבשה קריטריונים שיגדירו אלו הן השאלות המשותפות שהן מהותיות דיין כדי להצדיק את בירורן במסגרת התובענה הייצוגית. מבחן המהותיות שונה ממבחן הדומיננטיות.

81. לעיתים נקבע בפסיקה כי יש צורך במבחן של "יחסיות" בין השאלות המשותפות לשאלות הפרטניות, ורק כאשר היקף השאלות המשותפות עולה על היקף השאלות הפרטניות, יראו בהן כשאלות מהותיות (ראו ע"א 2718/09 הנ"ל; ע"א 6887/03 הנ"ל, פסקה 27). עם זאת, דומני כי המבחן הרלבנטי הראוי אינו מבחן כמותי. שאלה מהותית המשותפת לחברי הקבוצה היא שאלה שללא הכרעה בה לא ניתן יהיה להכריע בטענות הפרטניות של החברים. זוהי שאלה שההכרעה בה חיונית להוכחת עילת התביעה המשותפת של חברי הקבוצה.

82. ראוי להזכיר גם את סעיף 10(ג) לחוק תובענות ייצוגיות המקנה לבית המשפט סמכות להגדיר תת קבוצה "אם מצא שלגבי חלק מחברי הקבוצה מתעוררות שאלות של עובדה או משפט אשר אינן משותפות לכלל חברי הקבוצה". משמע, יתכנו מצבים בהם חלק מהשאלות הדורשות הכרעה יהיו שאלות משותפות לכלל חברי הקבוצה, ואילו חלק מהשאלות יהיו משותפות רק לתת קבוצה כלשהי, אך לא לשאר חברי הקבוצה. העובדה כי ישנן שאלות שאינן משותפות לכל חברי הקבוצה אלא רק לחלק מהם, אינה שוללת את כשירותה של התביעה להתברר בהליך של תובענה ייצוגית.

83. כפי שהובהר לעיל, כאשר ההליך מערב שאלות שהן משותפות לחברי קבוצה ובצדן שאלות פרטניות לחברי הקבוצה או לתת קבוצה, מוקד הדיון בכשרות התביעה להתברר בהליך ייצוגי, ימצא בתנאי המופיע בסעיף 8(א)(2), ולפיו התובענה הייצוגית "היא הדרך היעילה וההוגנת להכרעה במחלוקות בנסיבות העניין".

בעניין זה, הדין הישראלי שונה מהדין האמריקאי ולא נדרשת עליונות (Superiority) של ההליך הייצוגי על פני הליכים חלופיים. לעיתים נטען כי במסגרת התנאי של סעיף 8(א)(2) מוטל על בית המשפט לערוך השוואה לדרכים חלופיות לבירור המחלוקת, ולהכשיר תובענה ייצוגית רק כאשר

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ ואח'

ההליך הייצוגי הוא היעיל ביותר (כפי שנפסק לא פעם לפני חקיקת החוק) (ראו למשל ת"א (י-ם) 574/93 וינבלט נ' משה בורנשטיין בע"מ (14/12/1995); רע"א 6567/97 בזק החברה הישראלית לתקשורת בע"מ נ' עזבון גת, פ"ד נב(2) 713, פסקה 7 (1998)).

אלא שכיום, לאור חקיקת חוק תובענות ייצוגיות, אין הצדקה להוספת תנאי שכזה (ראו א' פלינט וח' ויניצקי לעיל עמ' 203). המחוקק שהיה מודע לאפשרות של הוספת תנאי עדיפות ההליך הייצוגי על פני הליכים חלופיים, לא כלל הוראה מפורשת בעניין. יתרה מזאת, תכליות חוק תובענות ייצוגיות, ובהן הרתעה מפני הפרת החוק והבטחת סעד לכלל חברי הקבוצה, מחייבות את המסקנה כי יש להתיר את ההליך הייצוגי גם אם קיימים הליכים חלופיים, ובתנאי שההליך הייצוגי הוא יעיל והוגן.

84. כאשר חלק מהשאלות הן משותפות וחלקן מחייב בירור פרטני, עולה השאלה האם ההליך הייצוגי הוא הליך יעיל והוגן. בע"מ 6903/15 עיריית תל אביב-יפו נ' אספיאדה בע"מ (16/8/2016), אומרת השופטת ד' ברק-ארז כי:

לצד היתרונות הגלומים בתובענה הייצוגית, כלי דיוני זה מעורר קשיים במקרים שבהם נדרש בירור אינדיבידואלי מעמיק ביחס לפרטים שונים הנמנים עם הקבוצה. אכן, אין הכרח כי כל השאלות המתעוררות בגדר התובענה הייצוגית תהיינה משותפות לכל חברי הקבוצה. אולם, שונות רבה מדי בין חברי הקבוצה או צורך בהתמודדות עם שאלות אינדיבידואליות בהיקף משמעותי עשויים להוביל למסקנה כי התובענה הייצוגית אינה הדרך היעילה וההוגנת להכרעה במחלוקת (שם, פסקה 33).

(ראו גם ע"א 8037/06 הנ"ל, פסקה 70; ת"צ (ת"א) 23904-12-09 בן עדי נ' מפעל הפיס ((10/4/2014)).

כפי שנראה להלן, שונות בין חברי הקבוצה והצורך לבירור אינדיבידואלי של חלק מהשאלות השנויות במחלוקת, אינו מחייב את המסקנה כי ההליך הייצוגי אינו הליך יעיל והוגן.

85. חוק תובענות ייצוגיות מקנה לבית המשפט כלים רבים שיאפשרו לו להתגבר על הקשיים הנובעים מהצורך לדון גם בסוגיות פרטניות. כך למשל ברע"א 3425/16 אל על נתיבי אוויר לישראל בע"מ נ' ברנד (11/7/2016), אומרת השופטת א' חיות בפסקה 16:

לבסוף יש לדחות את טענת המבקשת לפיה לא היה מקום להתיר למשיב לנהל נגדה תובענה ייצוגית מן הטעם שלא ניתן להכריע בה לטובת הקבוצה מבלי לקיים בירור פרטני בנוגע לזכאותו של כל אחד מחבריה לפיצוי. אמנם, ישנם מקרים שבהם לא ניתן יהיה לאשר תובענה ייצוגית בשל קיומה של שונות גדולה בין חברי הקבוצה המיוצגת המחייבת בירור פרטני בנוגע לזכאותו

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ ואח'

של כל אחד מהם לסעד המבוקש בתובענה. ואולם, הלכה היא כי בית המשפט לא יידחה בקשה לאישור תובענה ייצוגית בשל קיומה של שונות בין חברי הקבוצה בהקשר זה אלא במקרים שבהם ברור כבר בשלב בקשת האישור כי לא ניתן להתגבר על הקשיים שמעוררת שונות זו באמצעות הכלים שמעמיד סעיף 20 לחוק תובענות ייצוגיות או פתרונות אחרים שנדונו בפסיקה (ראו: ע"א 6887/03 רזניק נ' ניר שיתופי אגודה ארצית שיתופית להתיישבות, [פורסם בנבו] בפסקה 27 (20/7/2010); וע"א 7141/13 קונקטיב גרופ בע"מ נ' דבוש, [פורסם בנבו] בפסקאות 3-6 לחוות דעתה של השופטת ד' ברק-ארז ופסקה א' לחוות דעתו של השופט י' דנציגר (5/11/2015)). כפי שציין בית המשפט קמא, אף שבמקרה דנן ייתכן קושי להוכיח את זכאותו של כל אחד מחברי הקבוצה לפיצוי, אין לומר כבר בשלב זה כי לא ניתן להתגבר עליו באמצעות אחד ההסדרים הייעודיים שפותחו לשם כך בחקיקה ובפסיקה ולפיכך, השונות הקיימת בין חברי הקבוצה במקרה דנן אינה עילה לדחייתם של בקשת האישור.

(ראו גם ע"א 10085/08 ו- ע"א 8037/06 הנ"ל).

גם בע"א 2718/04 הנ"ל, מציין בית המשפט:

[...] בטרם ידחה בית משפט בקשה לאישור תובענה כייצוגית בשל היעדר הומוגניות בין חברי הקבוצה, מן הראוי כי יידרש לאפשרות להכשיר את התובענה לבירור בהליך ייצוגי באמצעות שימוש בפתרונות המופיעים בחוק, כגון: הסמכות לפצל את הקבוצה לתתי-קבוצות (סעיף 10(ג)), האפשרות לתת פסק דין הצהרתי שבו תוכרענה השאלות המשותפות לחברי הקבוצה תוך הותרת השאלות הפרטניות להליכים אחרים, והסמכות לתת הוראות באשר להוכחת הזכאות לסעד על ידי חברי הקבוצה השונים (סעיף 20(א)-(ג) לחוק) (ראו: עניין רזניק, בפסקה 27).

86. המסקנה מכל האמור היא כי העובדה שהתביעה מוגשת לפיצוי בגין נזקים שנגרמו בעוולת המונית, לרבות בחשיפה המונית לזיהום, והצורך לברר גם טענות פרטניות של חברי הקבוצה, אינה מספקת כשלעצמה כדי לקבוע שהתביעה אינה ראויה להתברר בהליך ייצוגי. בכל מקרה, נדרש לקבוע מהן השאלות המהותיות המשותפות לכל חברי הקבוצה, מהן השאלות הפרטניות, אם בכלל, האם ההליך הייצוגי הוא הליך יעיל והוגן, והאם ניתן לעשות שימוש בכלים השונים שמעניק המחוקק כדי להכשיר את ההליך למרות השונות שבין חברי הקבוצה. על כן, נפנה כעת לבחון את נסיבות המקרה הנוכחי.

השאלות המשותפות בהליך הנוכחי

87. בהליך הנוכחי עותרת המבקשת למתן סעדים שתכליתם פיצוי לחברי הקבוצה שניזוקו בשל חשיפה לחומרים מזהמים שנפלטו על ידי או באחריות המשיבות. הוכחת טענה לנזק שנגרם עקב

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ ואח'

חשיפה לזיהום מחייבת, כמו בכל תביעה לפיצויי נזיקין, התייחסות לשלוש סוגיות עיקריות; קיומה של אחריות, קשר סיבתי ונזק.

השאלה הראשונה על כן, היא האם קיימות שאלות מהותיות שהן משותפות לכל חברי הקבוצה בסוגיות האמורות או בחלקן. לאחר מכן יש לברר האם לאור היחס בין השאלות המשותפות לפרטניות ניתן לאפשר את ניהול ההליך הייצוגי, או שמא ההליך הייצוגי אינו הליך יעיל והוגן להכריע בסוגיות האמורות.

88. סוגיית האחריות של המשיבות מחייבת הכרעה בשאלות משנה, כגון אלו חומרים נפלטו לאוויר על ידי כל אחת מהמשיבות, באיזה תקופה, באילו שעות ביממה, מינון החומרים שנפלטו, והאם יש בפליטת החומרים משום הפרת חובה כלשהי על ידי כל אחת מהמשיבות. בעניין זה צריך לבחון אלו חובות חוקיות ואחרות חלות על כל משיבה, והאם אלו הופרו. כך מקום שהותקנו תקנים מפורטים לעניין סוגי החומרים והיקף פליטת החומרים, יהיה צורך לבחון האם המשיבות או מי מהן חרגה מהתקנים. עוד יש לברר, האם פליטת החומרים על ידי כל אחד מהמשיבות מהווה הפרת חובת הזהירות הכללית המוטלת עליהן.

89. שאלת האחריות של המשיבות או של חלקן, מעוררת גם קשיים נוספים בנוגע לחלוקת האחריות ביניהן. כאשר עוסקים בחשיפה המונית לחומרים מסוכנים ולזיהומים, אשר מקורם בפעילות של מעוולים שונים, מיד עולה השאלה מי מהמעוולים, אם בכלל, אחראי לנזק של כל ניזוק. הקושי באיתור המזיק הספציפי, והסתפקות באיתור קבוצת מעוולים פוטנציאליים בלבד, מחייב הכרעה בסוגיית האחריות הקיבוצית של המעוולים (ראו א' פורת "אחריות קיבוצית בדיני נזיקין" משפטים כג' 311 (1994); א' פורת "תביעות בגין נזקי עישון, האתגר של דיני הנזיקין בעידן העוולות ההמוניות" משפטים לג' 477 (תשס"ג); ר' המר וע' בורוש "נזקים אפופי עשן, על אפשרות תביעת מיטיב נזק בגין עוולת חשיפה המונית בישראל, בעקבות פסק הדין מכבי שירותי בריאות נ' דובק", האדת דין ז' 43 (תשע"ב)).

90. לקשיים הנובעים מריבוי מעוולים פוטנציאליים וחלוקת האחריות ביניהם בנזקי חשיפה המונית, הוצעו פתרונות שונים בכתובה המשפטית ובפסיקה הזרה (ראו למשל הפסיקה בע"א 7547/99 הנ"ל פסקה 82; עניין מלול הנ"ל, פסקה 34 לפסק דינו של השופט א' ריבלין; א' פורת, נזיקין, כרך א' 377 (2013)). עד כה אין הלכה משפטית מחייבת בעניין זה ואין ספק כי ככל שיימצא שיש צורך לחלק את האחריות, אם תוכח, בין המשיבות, יתעורר גם הצורך לגבש עמדה ולהכריע כיצד יש לחלק את האחריות. חלק מהפתרונות שהוצעו מבוססים על חלוקת נתח שוק בין המזיקים, על היקף פעילות, על היקף הכנסות וכדומה. כל אלו יחייבו דיון נרחב המשותף לכלל חברי הקבוצה.

91. להכרעה בכל אלו יש צורך לאסוף נתונים, לקבל חוות דעת של מומחים ולקבוע את העובדות הרלבנטיות. על פניו, השאלות הנוגעות לאחריות בגין הפרות הדין למיניהן, הן שאלות של עובדה

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ ואח'

ומשפט המהותיות להכרעה בהליך, והן משותפות לכל חברי הקבוצה אשר נטען כי נחשפו לחומרים המזהמים. ודוק, יתכן וחלק מחברי הקבוצה נחשפו רק בתקופות מוגבלות או באזורים מוגבלים, ולכן השאלות הנוגעות לתקופות חשיפה אחרות או לאזורים אחרים, אינן שאלות משותפות אלא נפרדות. עם זאת, ראינו כי על פי סעיף 10(ג) לחוק תובענות ייצוגיות, ניתן להפריד את חברי הקבוצה לתתי קבוצות, וברי שניתן יהיה לעשות כן לאחר שייקבעו הנתונים העובדתיים ביחס לפליטת החומרים על ידי כל משיבה, ולאחר הכרעה בטענות בדבר הפרת הדין. גם שאלת חלוקת האחריות בין המשיבות השונות, היא שאלה מהותית החיונית להכרעה ואף היא משותפת לכל חברי הקבוצה.

92. סוגית הקשר הסיבתי מורכבת יותר, ולכאורה היא כוללת גם שאלות שהן משותפות לכלל חברי הקבוצה וגם שאלות שהן פרטניות. הוכחת הקשר הסיבתי בין החשיפה לחומרים מזהמים לבין מחלות הסרטן מהן סובלים חברי הקבוצה, מחייבת עמידה במספר אבני דרך כפי שצינה כב' השופטת מ' נאור בע"א 1639/01 הנ"ל. תחילה יש צורך להוכיח קיומו של קשר סיבתי פוטנציאלי בין החשיפה לחומרים המזהמים לבין המחלות הנטענות, דהיינו להוכיח כי קיימת אפשרות לכך שהחשיפה גרמה למחלה, וכדבריה: "עוד לפני השאלה אם חשיפתו של התובע גרמה למחלה אצלו - שאלה של "קשר סיבתי ועובדתי ספציפי" (Specific Causation), יש להתמודד עם שאלה ראשונית יותר - השאלה האם אותה חשיפה בכלל מהווה גורם סיכון למחלה, קרי אם החשיפה מסוגלת, אצל אנשים כלשהם בנסיבות כלשהן, לגרום למחלה" (ההדגשה במקור - ר' ס'). על דברים אלו חזר בית המשפט בעניין עצמון (ע"א 6102/03 הנ"ל, פסקה 31), וכן ראו ת.א. (באר שבע) 4820-04-14 רחמן נ' מ.ס.מ. מטל סינטר מפלסים (1994) בע"מ (27/11/2017); ע"א (תל אביב) 59197-05-12 פרידמן נ' אמציה - מושב שיתופי של משקי חירות בית"ר (29/03/2015)). רק לאחר הוכחת הקשר הסיבתי הפוטנציאלי, נפתחת הדרך לבחון האם החשיפה של התובע בנסיבות המסוימות גרמה למחלתו, קרי אם קיים קשר סיבתי ספציפי. בעניין זה ברור כי לכל תובע נסיבות שונות משל חברו, נסיבות חיים שונות, גורמי סיכון ונתונים בריאותיים אישיים שונים, היקף חשיפה שונה, גיל שונה וכדומה.

91. הוכחת הקשר הסיבתי הפוטנציאלי אינה פשוטה וכמובן שאין צורך לדון בכך בהרחבה בשלב זה של ההליך, שבו אנו בוחנים רק האם קיימות שאלות מהותיות משותפות לחברי הקבוצה. בדרך כלל הוכחת הקשר הסיבתי הפוטנציאלי בגין חשיפה לחומרים מזהמים תתבסס על ראיות מדעיות ונתונים סטטיסטיים (ראו דברי השופטת נאור בעניין קרישוב הנ"ל, פסקה 18; ע"א 6102/03 הנ"ל, פסקה 32; ע"א 8587/07 אלמליח נ' האוניברסיטה העברית (5/12/2009); ב' שנור הנ"ל עמ' 363; ד' פיש "קביעת התנאים להוכחת עניינים מדעיים במשפט" המשפט טו 275 (2010); ב' שנור "הקשר הסיבתי העובדתי בתביעות בגין נזקי גוף שנגרמו מזיהומים סביבתיים" מחקרי משפט 559 (2007)).

92. בפסקי דין שונים, כמו בעניין קרישוב הנ"ל (פס' 44) ובעניין עצמון (פס' 35), הדגיש בית המשפט כי ראוי לבחון את קיומו של הקשר הסיבתי הפוטנציאלי על פי הכללים המוכרים כ"כללי היל" (Hill's Guidelines) אשר פורטו שם. כללים אלו אינם עוסקים בקשר הסיבתי הספציפי, אלא

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ ואח'

בוחנים את הקשר הפוטנציאלי. עוד נזכיר כי בפסיקה הודגש כי אין די בהצגת נתונים סטטיסטיים בדבר תחלואה מוגברת כדי לשכנע בקיומו של קשר סיבתי, אם כי נתונים סטטיסטיים עשויים להיות מרכיב בראיות להוכחת הקשר הסיבתי (ראו דנ"א 4693/05 הנ"ל; רע"א 5930/16 פלונית נ' מדינת ישראל - קצין התגמולים (16/8/2016), וראו גם ע"א (חיפה) 2718-08-09 פרץ נ' מדינת ישראל - משרד הבריאות (25/8/2010)).

עם זאת, הצגת נתונים סטטיסטיים בדבר תחלואה מוגברת או נתונים סטטיסטיים בדבר נזק חשיפה לחומר כלשהו, היא בעלת חשיבות בהכרעה השיפוטית בדבר קיומו של קשר סיבתי פוטנציאלי. הם יכולים לשמש כבסיס להעברת נטל ההוכחה ועוד (ראו י' גלעד, דיני הנזיקין - גבולות האחריות, כרך ב' עמ' 1270, 1362, ה"ש 84, 1454 (2012)). כך גם בעניין קרישוב עמדת רוב השופטים הייתה שדי בקביעה כי לפי מאזן ההסתברויות סביר יותר להניח כי קיים קשר סיבתי בין החשיפה לנזק על מנת לקבוע כי מבחינה משפטית קשר סיבתי כזה אכן קיים, אף כי אין ראיות מדעיות חד משמעיות לקיומו של פוטנציאל לקשר הסיבתי (שם דברי השופט דורנר עמ' 284, ודברי השופט א' לוי עמ' 287).

93. כאמור בתובענה כמו זו שלפנינו, שבה נתבעים מספר רב של מעורלים פוטנציאליים, יש צורך גם בהצגת נתונים שיסייעו בקביעת חלקו של כל מעורל בגרימת הנזקים. גם לשם כך יש מקום לשקול העברת נתונים סטטיסטיים ומדעים למיניהם (ראו י' גלעד הנ"ל, בעמ' 1401 ובעמ' 1414, וכן ה"ש 555 בעמ' 1463).

94. סוגיית הקשר הסיבתי הפרטני של כל תובע נבחנת לאחר קביעת קיומו של קשר סיבתי פוטנציאלי. עם זאת, במצבים רבים יתקשה תובע להוכיח את הקשר הסיבתי על פי מבחן מאזן ההסתברויות, המשמש כמבחן לקביעת עובדות במשפט. בדנ"א 4693/05 הנ"ל הציע השופט א' ריבלין כי במקרים מתאימים, בהם קיימת עמימות עובדתית בנוגע לקיומו או היעדרו של קשר סיבתי, ניתן יהיה להשתמש במבחן של "הטיה נשנית" (שם, פסקה 28). בגדרו של מבחן ההטיה הנשנית, על התובע להוכיח מזיק - כלומר, מעורל, שהפר חובות שעשויות לגרום נזק, קבוצת ניזוקים, סיכון חוזר ומשותף והטיה עקבית בהחלתו של כלל מאזן ההסתברויות. בית המשפט הוסיף כי מבחן ההטיה הנשנית אינו מהווה הוכחת נזק פרטני של כל אחד מחברי הקבוצה. בית המשפט מבהיר (פסקה 30):

כאמור, אפשר שמבחן ההטיה הנשנית יתקיים במקום שבו התובע מצביע על סיכון רחב היקף שנוצר על-ידי מעשה עוולה מסוים של הנתבע (זיהום סביבתי למשל) או על-ידי מדיניות עקבית שנקט בה (כגון החלטה מערכתית שלא לבצע בדיקה המשפרת את הסיכוי לזיהוי מחלה מסוימת). הדרישה להצביע על קבוצה ממשית אינה מחייבת אפוא זיהוי פרטני אלא עשויה להתגלות מתוך אופיו של הסיכון עצמו ותחום הפגיעה שלו, ובלבד שאין המדובר בסיכון בעל השפעות תיאורטיות גרידא אלא בסיכון שהשפעתו החוזרת ונשנית קיימת במציאות.

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז
מיחזור (2003) בע"מ ואח'

השופט ריבלין התייחס גם לשימוש במבחן ההטיה הנשנית להוכחת קשר סיבתי בתביעות בגין נזקי עוולות המוניות, לאו דווקא בתובענות ייצוגיות, וציין (פסקה 34):

תחום נוסף שבו נשמעה לא אחת הגישה כי מן הראוי לנקוט בדרך של פיצוי-לפי-הסתברות הוא התחום של עוולות המוניות (Mass Torts) ועוולות סביבתיות או עוולות "הרעלה" (Toxic Torts). מקרים אלה מאופיינים לרוב בחשיפת ציבור גדול לסיכון, מבלי שניתן לקשר באופן ספציפי בין היווצרות הנזק במקרה מסוים לבין החשיפה העוולתית. גם במקרים אלה, נטען כי החלת כלל מאזן ההסתברויות עלולה להוביל לחסינות של המעוול שגרם נזק מפוזר ורחב היקף, מפני אחריות נזיקית, זאת תוך פגיעה בתכליות דיני הנזיקין; או לחלופין, להטלת אחריות מופרזת בצבר המקרים.

95. סוגיות הוכחת הקשר הסיבתי הפוטנציאלי והפרטני, והשימוש במבחנים השונים, לרבות במבחן ההטיה הנשנית, אינן דורשות הכרעה בשלב זה של ההליך, שכן עסקינן רק בשאלת סילוקה על הסף של התובענה. עם זאת, כבר כעת ניתן לראות כי שאלות רבות הנוגעות לקשר הסיבתי הן שאלות משותפות לכל חברי הקבוצה. כך, ברי כי השאלות בדבר הקשר הסיבתי הפוטנציאלי וקיומן של ראיות מדעיות וראיות סטטיסטיות להוכחת הקשר הסיבתי הפוטנציאלי, הן שאלות משותפות לכלל חברי הקבוצה. בשלב הוכחת הקשר הסיבתי הפוטנציאלי, אין צורך להיזקק לנתונים ולנסיבותיו האישיות של כל חבר קבוצה, והדיון כולו מתמקד בנתונים משותפים לכלל חברי הקבוצה.

גם בירור הקשר הסיבתי הפרטני, במציאות של סיבתיות עמומה, ובשים לב לריבוי המעוולים, עשוי להצדיק שימוש במבחן ההטיה הנשנית. מבחן זה, אף שאינו מבוסס על קיומה של קבוצה המיוצגת בהליך ייצוגי, מחייב הצגת נתונים כלליים המשותפים לכלל חברי הקבוצה, ועל כן ניתן לעשות שימוש במבחן זה גם בגדרה של תובענה ייצוגית.

96. כמובן שאין בשאלות המשותפות די כדי לבסס קשר סיבתי פרטני של כל אחד ואחד מחברי הקבוצה, שהרי הקשר הסיבתי עשוי להיות מותנה גם בנתונים פרטניים, כמו גורמי סיכון אישיים, נתונים על החשיפה האישית לזיהומים שנפלטו על ידי המשיבות אל מול החשיפה לחשיפה אחרת, נתונים על אופי החשיפה האישית, משכה וכדומה. עם זאת, ברור כי חלק מהשאלות הדרושות להכרעה גם בסוגיית הקשר הסיבתי הפרטני הן שאלות משותפות.

97. השאלות בעניין הנזק שנגרם לכל אחד מחברי הקבוצה הן בעיקרן שאלות פרטניות, שהרי יש לברר את מצבו הרפואי של כל חבר, את הנכות שנגרמה לו כתוצאה מהחשיפה לזיהומים, את כושר השתכרותו, את צרכיו הרפואיים והשיקומיים, את תוחלת חייו של כל חבר וכדומה. שאלות אלו מחייבות בירור פרטני וקביעת נזקו של כל אחד מחברי הקבוצה על פי נתונים. ודוקו, בשונה מפסיקת פיצוי כולל שיתחלק בין חברי קבוצה, כפי שנעשה בתביעות ייצוגיות רבות (ראו סעיף 20(א)(3) לחוק), הרי שבתביעה לפיצויים בגין נזקי גוף עקב חשיפה לזיהומים, יש קושי בקביעת סכום פסיקת פיצוי

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ ואח'

כולל. פיצוי כולל ואחיד עלול לקפח חלק מחברי הקבוצה מחד וליתן פיצוי יתר לאחרים. על כן, ברי כי קביעת הנזק והפיצוי המגיע לכל חבר בגין נזקו מחייבים דיון בשאלות הפרטניות.

98. כאשר דנים בעניין הוכחת הנזק והפיצוי הכספי המגיע לכל חבר קבוצה, ראוי לזכור כי לבית המשפט סמכות נרחבת למתן סעדים. כך למשל קובע סעיף 20(ב)(1) לחוק תובענות ייצוגיות:

הדרך והמועד להוכחת הזכאות לסעד על ידי חברי הקבוצה ודרך חלוקתו, ורשאי הוא למנות לשם כך אדם בעל כישורים מתאימים (בסעיף זה - ממונה); החליט בית המשפט על מינוי ממונה, רשאי כל אדם הרואה את עצמו נפגע ממעשה או מהחלטה של הממונה, לפנות לבית המשפט אשר הורה על המינוי, ובית המשפט רשאי לאשר, לבטל, או לשנות את המעשה או ההחלטה, וליתן כל צו בענין, הכל כפי שימצא לנכון; שכרו והוצאותיו של הממונה, וכן אופן תשלומם, ייקבעו בידי השר.

המחוקק היה ער לכך שיתכנו תביעות שבהן לא ניתן יהיה להכריע בכל רכיבי התביעות הפרטניות של חברי הקבוצה במסגרת ההכרעה בתביעה הייצוגית, והעניק לבית המשפט כלים שיאפשרו לו להעניק סעדים פרטניים לחברי הקבוצה.

יפים לעניין זה דבריה של כב' השופטת ע' ארבל בע"א 5378/11 הנ"ל (פסקה 83), ואף שבסופו של דבר עמדתה בתיק הייתה דעת מיעוט, לא הייתה מחלוקת בנוגע לאמרות אלו.

אכן, התובענה שלפנינו היא במילותיו של חברי הנשיא "אתגר דיוני של ממש" (עניין קריסטל, פסקה 6). הקשיים הדיוניים שעשויים להתעורר אינם מצדיקים, כשלעצמם, את דחיית התובענה בשלב האישור, מרגע שהוכחה אפשרות סבירה לקבלתה, וזאת על מנת שלא לפגוע באינטרס הציבורי בבירורה. אמת, תידרש מידה בלתי מבוטלת של יצירתיות בניהולה ולשם כך עומדים לרשותו של בית המשפט כלים שונים שהעניק לו המחוקק. כך הם הכלים שבסעיף 20 לחוק, שנועדו לסייע לבית המשפט להתמודד עם היעדר הומוגניות בין חברי הקבוצה במישור הסעד והוכחת הזכאות לו. סעיף 20 מאפשר, בין היתר, להורות על תשלום פיצויים בשיעור כולל (סעיף 20(א)(3)) או לפסוק סעד לטובת הציבור, מקום שסעד כספי אינו מעשי או אינו צודק בנסיבות העניין (סעיף 20(ג)). ראו עניין רזניק, פסקה 27; עניין תנובה, פסקאות 44-53 והאסמכתאות שם; וכן את דברי ההסבר לחוק, 274-272. סעיף 10(ג) גם הוא נועד להקל על בעיית היעדר האחידות על-ידי הגדרת תתי-קבוצות בתוך קבוצת התובעים, באופן שמאפשר מתן פיצוי כולל ביחס לכל תת-קבוצה. ולבסוף, סעיף 13 המעניק לבית המשפט סמכות לאשר את ניהול התובענה כייצוגית בשינויים ובתנאים שייראו לו לשם הבטחת ניהול הוגן ויעיל של התובענה הייצוגית (ראו דברי ההסבר לחוק, בעמ' 266). פתרון נוסף העומד לרשות בית המשפט הוא מתן פסק דין הצהרתי המכריע בשאלות המשותפות לחברי הקבוצה, תוך הותרת השאלות הפרטניות להליכים אחרים, למשל שימועים שיתנהלו בפני מומחה שידון בדבר זכאותו של כל ניזוק.

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז
מיחזור (2003) בע"מ ואח'

האם ההליך הייצוגי במקרה הנוכחי הוא הליך יעיל והוגן לדון במחלוקות

99. משפרשנו את ההלכות השונות ופרטנו את הנושאים המשותפים והפרטניים הדורשים הכרעה בהליך הנוכחי, הגיעה העת לקבוע האם הליך התובענה הייצוגית בתיק זה יכול להתברר במסגרת בקשה לאישור תובענה ייצוגית, או שמא דינו לסילוק על הסף. ודוק, נזכיר כי בשלב זה ההכרעה אינה בבקשת האישור או בתביעה, אלא רק בשאלת כניסתה של התובענה למסדרון המוביל לטרקלין (ההכרעה בבקשה לאישור). כפי שראינו, הלכה היא כי רק במקרים חריגים, בהם נעלה מכל ספק כי אין למבקש עילה ראויה או כי דין בקשתו לאישור להידחות מטעמים מובהקים אחרים, ניתן לסלק את בקשת האישור על הסף.

100. כפי שראינו ההליך הייצוגי בתיק זה מעורר שאלות משותפות לכלל חברי הקבוצה, ובצידן שאלות פרטניות הדורשות הכרעה ביחס לכל חבר קבוצה. עוד ראינו כי בניגוד לכלל שאומץ במשפט האמריקאי הדורש כתנאי לאישור כי השאלות המשותפות "אפילו" על השאלות הפרטניות, וכי קיימת עליונות להליך הייצוגי על פני הליכים חלופים, הדין הישראלי הותיר שיקול דעת רחב לבית המשפט להכריע מתי ראוי לאפשר תובענה בהליך ייצוגי. המבחן המרכזי הוא כאמור יעילות והוגנות של ההליך, ואין לשלול הליך ייצוגי גם במצבים שבהם ניתן לנקוט בהליך חלופי.

101. כאשר דנים בשאלה האם ראוי לאפשר את ההליך הייצוגי, יש לשוב לתחילת מסענו, לתכליות ההליך הייצוגי. ראינו כי להליך הייצוגי תכליות שונות ובהן גם תכליות ציבוריות, כגון הרתעת המזיקים, ניהול יעיל וממצה של התביעות, חסכון במשאבים, אחידות ומניעת הכרעות סותרות ועוד.

דומה ששיקולים אלו תומכים כולם במסקנה לפיה אין למנוע בדרך כלל ניהול תביעה בגין נזקי חשיפה המונית לזיהום בהליך ייצוגי, וכך גם במקרה הנוכחי. כפי שראינו השאלות המשותפות לכלל חברי הקבוצה הן רבות, החל משאלות הנוגעות לאחריות המשיבות לנזקי הזיהום וחלוקת האחריות ביניהן, דרך שאלת הקשר הסיבתי הפוטנציאלי, וכלה בחלק מהשאלות הדרושות גם להכרעה בקשר הסיבתי הפרטני. ההכרעה בשאלות אלו היא מורכבת, היא מחייבת הצגת חוות דעת, הסתמכות על ראיות מדעיות, הבאת נתונים סטטיסטיים ועוד. כל אלו יכולים להתברר בדרך יעילה והוגנת לטובת כלל חברי הקבוצה בגדרו של ההליך הייצוגי. אין ספק כי בירור עובדתי ומשפטי בשאלות אלו מחייב ידע רב ומשאבים כספיים משמעותיים. ברי על כן כי הותרת התביעות להליכים פרטניים תטיל על כל אחד מחברי הקבוצה שירצה לממש את זכויותיו מעמסה כספית גדולה ולא מעשית. הפניית חברי הקבוצה לתביעות פרטניות תגרור את כל הצדדים להוצאות גבוהות ולבזבוז משאבים, שהרי גם המשיבות יצטרכו לנהל מספר רב של הליכים. ריכוז הדיון בכל השאלות המשותפות יביא לחיסכון במשאבים - פרטיים וציבוריים כאחד, לזירוז ההכרעה בשאלות המשותפות ולייעול ההליכים.

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ ואח'

102. זאת ועוד, בשל עלותם הגבוהה של ההליכים להוכחת רכיבי העילה השונים, יש חשש שמא הגשת תביעות פרטניות תביא לכך שגם אותם חברי קבוצה שיחליטו לנקוט בהליך פרטני, לא יצליחו להציג את הראיות והטענות באופן ראוי, או שיגיעו להסדרים בסכומים נמוכים, רק כדי להימנע מנשיאה בעלויות הגבוהות של ההליך. צריך לזכור כי חברי הקבוצה שבשמה הוגשה בקשת האישור הם תושבים אשר סובלים ממחלות סרטן ריאות. מדובר בחברי קבוצה אשר עסוקים בשמירה על חייהם, נאלצים להשקיע את זמנם וממונם בטיפול הרפואי, ויש להניח שהם יתקשו לנהל הליכים פרטניים. אחת מתכליות ההליך הייצוגי היא לאפשר מימוש הזכות לאוכלוסייה שמתקשה לעשות כן כיחידים (סעיף 1(1) לחוק). לא מדובר רק באוכלוסייה שמתקשה לעשות כן בשל הסכום המזערי של תביעתם (כמקובל בתביעות צרכניות), אלא גם לאוכלוסייה אשר מסיבות אחרות אינה יכולה או חוששת לממש את זכויותיה בהליך הייצוגי.

103. להכרעה בשאלות המשותפות בהליך הייצוגי יש חשיבות גם בכל הנוגע להרתעה מפני הפרת הדין, ככל שזו אכן תוכח. הכלים שמעניק ההליך הייצוגי, והאפשרות לרכז את הטענות באופן מיטבי כנגד כל המשיבות, יאפשרו קבלת הכרעות ברורות לגבי עמידתן בהוראות הדינים הרלבנטיים, או לגבי הפרתן. ההליך הייצוגי יאפשר הכרעה רחבה ולא נקודתית לגבי מועדי ההפרות, אם תוכחנה, לגבי היקפן של ההפרות, לגבי התחום הגיאוגרפי שבו יתכן כי נגרמו נזקים לאוכלוסייה וכדומה. הפניית הצדדים להליכים פרטניים תימנע הסתכלות כוללת על כל אזור המפרץ ונפת חיפה, ועל היקף הזיהומים הכולל, ותביא לכך שההרתעה הדרושה תהא נקודתית בלבד.

104. צריך עוד לזכור כי עסקינן בתביעה לחשיפה המונית ממספר רב של מזהמים פוטנציאליים. ניהול הליכים פרטניים כנגד מספר כה רב של מזהמים פוטנציאליים אינו מעשי, ושוב הדבר עלול להביא לכך שתביעות פרטניות לא יביאו לבירור האחריות הכוללת לזיהומים. במיוחד נזכור את קשיי חלוקת האחריות בנסיבות של ריבוי מעוולים, וקיים חשש שמא תביעות פרטניות ימנעו בירור חלוקת האחריות. ודוקו, לחלוקת האחריות, ככל שזו תיקבע, ישנה חשיבות לא רק לחברי הקבוצה אלא גם למשיבות עצמן.

105. עוד נזכיר כי אחת מתכליות ההליך הייצוגי היא מתן כלים לאכיפה פרטית של דיני איכות הסביבה. למרות ריבוי הוראות הדין וקיומם של אמצעי אכיפה מינהליים וכלי אכיפה עונשיים, הפגיעה בסביבה, באיכות החיים ובבריאות הציבור נמשכת. סגירת הדלת להגשת תובענות ייצוגיות בגין נזקי חשיפה המונית יותיר את הציבור ללא כלי אכיפה פרטיים יעילים. ראינו בסקירה לעיל כי גם בארצות הברית, לאחר שבעניין Amchem צומצמה האפשרות להגשת תובענות ייצוגיות, ובמשך מספר שנים לא הוגשו תובענות שכאלו, הציבור הבין כי יש צורך בכלי אכיפה אזרחיים. ראינו כי בשנים האחרונות שבים בתי המשפט ודנים בבקשות אישור. עוד ראינו כי נמצאו דרכים חלופיות להגשת תובענות קבוצתיות. בישראל הגשת תובענות קבוצתיות אינה אפקטיבית, במיוחד בשים לב למגבלות שנקבעו בחוק למניעת מפגעים. הדרך החלופית היחידה הפתוחה היא הגשת תביעות פרטניות (ויתכן שתצורף קבוצת תובעים פרטיים). זו אינה דרך חלופית יעילה דיה ומיעוטן של

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ ואח'

התביעות לפיצוי בגין נזקי חשיפה לזיהומים, למרות הפעילות הציבורית הרבה, מעידה על הקשיים הניצבים בפני תביעות פרטניות (ראו ב' שנור הנ"ל עמ' 501).

106. אין להתעלם גם מהקשיים הנובעים מניהול תובענה ייצוגית בגין נזקי חשיפה המונית לזיהום. ברור כי בהליכים שכאלו יש קושי בהענקת סעדים של פיצוי לכל חברי הקבוצה, וההכרעה בתובענה הייצוגית לטובת חברי הקבוצה מחייבת נקיטה בהליכים פרטניים נוספים. בכך יש לכאורה פגיעה ביעילות ההליכים מנקודת ראותו של כל חבר קבוצה, ואולי גם מנקודת ראותם של המזיקים. קושי נוסף נגרם מכך כי הכרעה בתובענה הייצוגית עלולה להטות את התוצאה במקרים פרטניים, שכן הנסיבות הפרטניות לא יזכו לבירור ממצה. יתרה מזאת, יתכן שבהעדר דיון בטענות הפרטניות, תידחה הבקשה לאישור והדבר יפגע בחברי הקבוצה אשר עשויים היו להוכיח את עילתם בהליך פרטני נפרד.

107. זאת ועוד, ראינו כי בפסיקה בארצות הברית ובספרות עלתה הטענה כי יש חשש שמא ההליך הייצוגי יפגע בניזוקים שנזקם טרם התגלה, במיוחד בשים לב לכך שבנזקי חשיפה לזיהומים יש תקופת חביון ארוכה. הכרעה בתובענה ייצוגית עלולה לחסום את דרכם להגשת תביעה, אם וכאשר יתגלה כי ניזוקו.

108. כל הקשיים האמורים צריכים להיבחן בכל מקרה ומקרה, ועל בית המשפט להחליט האם הקשיים מצדיקים דחיית בקשת האישור או קבלתה. בית המשפט גם צריך לעשות שימוש בכל הכלים שהמחוקק העמיד לרשותו כדי לבחון האם ניתן להתגבר על הקשיים, בין בדרך של צמצום הגדרת הקבוצה או חלוקה לתת קבוצות, ובין בדרך של בחירת הסעדים המתאימים לכל תובענה. נזכיר גם כי על פי חוק תובענות ייצוגיות קיימת אפשרות למי שנמנה על חברי הקבוצה שהוגדרה לבקש לצאת ממנה (סעיף 11 לחוק), או לחילופין להורות שהקבוצה תכלול רק את מי שרוצה להצטרף אליה (סעיף 12).

כלים דיוניים אלו יכולים לאפשר לבית המשפט להתאים את החלטותיו בכל הליך ולהתחשב בקשיים המיוחדים הנוגעים לניהול הליך תובענה ייצוגית בגין נזקי חשיפה המונית.

109. בהליך הנוכחי עותרת המבקשת לנהל הליך ייצוגי בשם חברי הקבוצה, אשר ניזוקו לטענתה בשל חשיפה לחומרים מזהמים שנפלטו לאוויר על ידי המשיבות. כפי שפורט לעיל, הטענות בדבר תחלואה עודפת במחלות סרטן הריאה בנפת חיפה, והקשר בין תחלואה זו לריבוי המפעלים המזהמים עלו לדיון ציבורי, ואף ננקטו הליכים מינהליים שונים והוכנו תכניות לצמצום התופעה. לאחרונה עדים אנו גם לדיונים ציבוריים נרחבים לגבי המשך פעילותם של מפעלים שונים באזור מפרץ חיפה ובקרבה לאוכלוסייה (ראו פסקאות 8-10 לעיל). אין ספק שהאינטרס הציבורי מחייב דיון בשאלה בדבר אחריותם של המפעלים השונים לריבוי התחלואה, וככל שייקבע כי אכן יש קשר בין המפעלים של המשיבות או מי מהן לתחלואה, קיים אינטרס ציבורי לקדם בירור של תביעות הפיצוי. אין ספק שהכרעה משפטית רחבת היקף בגדרה של תובענה ייצוגית, אם תכיר בטענות המבקשת, תסייע במיגור

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ ואח'

התופעה ובצמצום הזיהום והפגיעה באוכלוסייה. דחייתה על הסף של בקשת האישור, בטרם יתבררו הטענות ובטרם נחשפו כל הנתונים וכל העובדות הרלבנטיות בהליך שיפוטי, תעקר את האפשרות לנצל את ההליך הייצוגי להרתעת המזיקים, לצמצום הזיהומים ולמתן סעד למי שנפגע מהחשיפה.

110. ניתן לסכם ולקבוע כי משקלן של השאלות המשותפות הנדרשות להכרעה בשים לב לתכליות ההליך הייצוגי, מחייבות את המסקנה כי ההליך הייצוגי בתובענה זאת הוא, על פני הדברים וכנדרש לשלב זה, הליך יעיל והוגן, ועל כן יש להמשיך בהליך, לברר את הטענות ולהכריע בבקשת האישור.

111. צריך כמובן להבהיר כי הקביעה שאין לסלק את בקשת האישור על הסף אינה מעידה מאוס על ההחלטה בבקשת האישור לגופה, שכן טרם נשמעו טענות המשיבות, וטרם הוגשו התשובות לבקשת האישור. זאת ועוד, יתכן שבמהלך הדיון בבקשה יתברר כי בניגוד לתמונה המצטיירת מבקשת האישור, משקלן של השאלות המשותפות שונה וכי אין מקום לאפשר את המשך ההליך הייצוגי. יתרה מזאת, כדי לאשר בקשה לאישור תובענה ייצוגית, על המבקשת לשכנע את בית המשפט כי "[...] יש אפשרות סבירה שהשאלות המשותפות יוכרעו לטובת הקבוצה". בשלב זה אין כמובן מקום לבחון את הטענות בעניין זה, ואלו יתבררו רק בגדרו של הדיון בבקשת האישור לגופה.

הגשת התביעה על ידי ארגון

112. משמצאתי כי תביעה לפיצוי בגין נזקי גוף שנגרמו לחברי הקבוצה עקב חשיפה לחומרים מזהמים יכולה להתברר בהליך ייצוגי, וכי אין לסלקה על הסף, יש לברר האם המבקשת נמנית בין התובעים הרשאים להגיש תובענה שכזאת. סעיף 4 לחוק תובענות ייצוגיות קובע מי רשאי להגיש בקשה לאישור, וסעיף 4(א)(3) מתייחס להגשת בקשה על ידי ארגון:

ארגון בתביעה או בענין כאמור בסעיף 3(א), שבתחום אחת המטרות הציבוריות שבהן עוסק הארגון - בשם קבוצת בני אדם אשר אותה תביעה או אותו ענין מעוררים שאלות מהותיות של עובדה או משפט המשותפות לכלל החברים הנמנים עמה, ובלבד שבית המשפט שוכנע כי, בנסיבות הענין, קיים קושי להגיש את הבקשה בידי אדם כאמור בפסקה (1) ואולם, המועצה הישראלית לצרכנות כהגדרתה בחוק המועצה הישראלית לצרכנות, התשס"ח-2008, תהיה רשאית להגיש בקשה לאישור תובענה כתובענה ייצוגית, אף אם אין קושי להגיש את הבקשה בידי אדם כאמור בפסקה (1).

113. מתן אפשרות לארגונים הפועלים לתכלית ציבורית להגיש בקשות לאישור תובענה כייצוגית, נועד לסייע בקידום אינטרסים חברתיים וציבוריים (ראו דברי ההסבר להצעת חוק תובענות ייצוגיות, ה"ח 93, עמ' 244; ע"א 7842/16 אדם טבע ודין אגודה ישראלית להגנת הסביבה נ' פירסק, פסקה 17 (27/9/2017); רע"א 6897/14 רדיו קול ברמה בע"מ נ' קולך פורום נשים דתיות, פסקה 36 (9/12/2015)). הוא גם נועד להתגבר על חששותיהם של חברי הקבוצה לעמוד בעצמם אל מול הנתבעים.

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 36568-07-19 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז
מיחזור (2003) בע"מ ואח'

114. עם זאת, לפתיחת דלתות התובענה הייצוגית לארגונים יש גם חסרונות. כך קיים חשש להגשת תביעות סרק גם כאשר אין קושי בהגשת תובענות על ידי מי שנפגע באופן אישי; קיים חשש שפתיחת יתר של דלתות התובענה הייצוגית לארגונים תהווה תמריץ להתאגדות רק לשם עשיית רווח קל על חשבון הקבוצה; קיים חשש שהארגון לא יפעל כנדרש למען כלל חברי הקבוצה ולא ישים לנגד עיניו את האינטרסים של חברי הקבוצה; וקיים חשש שבהעדר תובע בעל זכות אישית, תיפגע זכותו של הנתבע להביא טענות השוללות את זכותו, לחקור אותו, ולהציג עובדות שאותן לא ניתן יהיה להוכיח ללא תובע שכזה (ראו רע"א 6897/14 הנ"ל, פסקה 32; א' פלינט וחי' ויניצקי הנ"ל עמ' 126, 127).

115. כדי לאזן בין השיקולים הנוגדים נקבע בחוק תובענות ייצוגיות ובפסיקת בתי המשפט כי ברירת המחדל היא הגשת תביעה בידי תובע שלו עילת תביעה אישית (ראו רע"א 6897/14 הנ"ל, פסקה 33, וכן עע"מ 6889/19 נוקראי נ' מדינת ישראל - רשות המיסים, פסקה 13 (24/5/2020)).

עם זאת, גם ארגון רשאי להגיש בקשה לאישור תובענה כייצוגית, ובלבד שיעמוד בתנאים שנקבעו בסעיף 4(א)(3). מדובר ב-3 תנאים מצטברים:

- הראשון - עליו להוכיח כי הוא "ארגון" במובנו על פי ההגדרה שבסעיף 1 לחוק תובענות ייצוגיות. דהיינו, עליו להוכיח כי הוא תאגיד הפועל באופן סדיר בתקופה של שנה או יותר, שמטרתו היא מטרה ציבורית, שנכסיו והכנסותיו משמשים רק למטרה הציבורית, וכי אינו פועל למען מפלגה או גוף פוליטי.

- השני - התביעה היא בעניין המצוי בתחום אחת המטרות של הארגון.

- השלישי - קיים קושי להגיש את הבקשה בידי אדם בעל עניין אישי.

בעניין קול ברמה, רע"א 6897/14 הנ"ל, סבר השופט דנציגר בדעת מיעוט לעניין זה, כי ראוי לפרש את התנאי השלישי, קיומו של קושי לאתר תובע בעל עניין אישי, באופן המצמצם את כשרותו של ארגון להגיש תובענה ולהכיר ב"קושי" למציאת תובע רק במקרים מצומצמים בהם הקושי נובע מחיסרון כיס, פערי מידע או חסמים תרבותיים (שם פסקה 32). שופטות הרוב, א' חיות וד' ברק-ארוז, סברו כי אין להקשות על הגשת תביעה על ידי ארגון ולצמצם את האפשרות להגשת תביעה על ידי ארגון. וכך מציינת השופטת חיות בפסקה 3 לפסק דינה:

עוד אציין כי ברמה העקרונית ובשונה מחברי אני נוטה לדעה כי גישה מצמצמת מידי בפירוש דרישות הסף הקבועות בסעיף 4(א)(3) לחוק תובענות ייצוגיות, עלולה לגרוע מכוחה של התובענה הייצוגית ככלי לקידום אינטרסים ציבוריים.

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ ואח'

והשופטת ד' ברק-ארז הוסיפה (פסקה 2 לפסק דינה):

לצד זאת, חשוב לשים לב כי החוק מסתפק בכך שקיים "קושי" להגשת תביעה בידי אדם. הרף שקובע החוק לעניין זה אינו נמוך, אך הוא גם אינו צריך להיות גבוה מדי. אכן, ברגיל ניתן לצפות כי ארגון המבקש לתבוע יצביע באופן קונקרטי על ניסיונות שנעשו להגשת התובענה באמצעות יחידים. עם זאת, לכלל זה יכולים להיות גם חריגים, ומכל מקום יישומו צריך להתחשב בהקשר ובנסיבותיו הקונקרטיות של המקרה. ככלל, ההכרעה בכוחם של ארגונים להגיש תובענות ייצוגיות היא מן החידושים של חוק תובענות ייצוגיות (ראו: סטיבן גולדשטיין "הערות על חוק תובענות ייצוגיות, תשס"ו - 2006" עלי משפט 17, 7, 18- (2007)), וראוי שלא להציב חסמים גבוהים מדי בהקשר זה, באופן שיחזיר אותנו לגישה שנהגה קודם לחקיקתו.

בע"א 7842/16 הנ"ל הדגיש גם השופט דנציגר את החשיבות שבקידום אינטרסים ציבוריים וחברתיים באמצעות הגשת תובענות ייצוגיות על ידי ארגונים, בין היתר הוא מציין (פסקה 20):

אכן, אין חולק כי לארגונים קיים תפקיד חשוב במימוש חזונה של התובענה הייצוגית ככלי להגשמת אינטרסים חברתיים וציבוריים. ישנם ארגונים בעלי המשאבים; המומחיות; הניסיון ומעל כל זאת - הרצון הטוב, לקדם טיפול בנושאים שונים בעלי השלכות על המרחב החברתי-ציבורי, הסובלים מתת-אכיפה.

(ראו גם ע"א 8037/06 הנ"ל, פסקה י"א).

116. גם בכתיבה האקדמית הודגשה החשיבות של פתיחת שערי בית המשפט בפני ארגונים, לשם מימוש אינטרסים חברתיים וציבוריים. בין היתר הודגש כי דווקא בתחומים חברתיים וציבוריים חשובים, יש צורך במתן כוח לארגונים, שכן הרשויות הציבוריות ואף עורכי הדין הפרטיים היוזמים את מרבית התובענות הייצוגיות, אינם מגלים עניין בתחומים אלו (ראו גם א' קלמנט, ק' וינשל-מרגל "תובענות ייצוגיות בישראל - פרספקטיבה אמפירית" משפטים מה' 709 (2016); א' פינק "תובענות ייצוגיות ככלי לשינוי חברתי" מעשי משפט ו' 157 (2014); ה' הולצשטיין - תמיר "קול ברמה נשמע - יהא זה גם קולה של רחל - בעקבות רע"א 6897/14 רדיו קול ברמה בע"מ נ' קולך - פורום נשים דתיות" המשפט ברשת: זכויות אדם - כתב עת מקוון 53, 16 (אפריל 2016)).

117. ולענייננו, דומה שאין חולק כי המבקשת היא בבחינת ארגון כהגדרתו בחוק תובענות ייצוגיות. המבקשת רשומה כעמותה משנת 1990. בתקונה נאמר בין היתר כי מטרותיה הן "לפעול לקידום נושאי שמירה על איכות הסביבה בגליל בפרט, בארץ ובעולם בכלל בעיקר בנושאים הבאים: [...] שמירה על אוויר נקי במיוחד באזורים מתועשים [...]". המבקשת פעילה במאבקים סביבתיים רבים (ראו סעיף 257 לבקשת האישור), ואין טענה כי היא פועלת מטעם מפלגה או גוף פוליטי. המבקשת אף הייתה מעורבת בהליכי תביעה ייצוגית בעניינים סביבתיים (ת"צ 15-05-34564 עמותת אזרחים למען הסביבה נ' קומפוסט שלוחות - אגודה שיתופית בע"מ (21/1/2021)), ועל כן ברור כי

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ ואח'

המבקשת עומדת בתנאי הראשון - היותה ארגון. המבקשת גם עומדת בתנאי השני, שכן התובענה היא בעניין המצוי בין מטרות הארגון.

118. התנאי היחיד שהעמידה בו באמת מוטלת בספק הוא התנאי השלישי. המבקשת טוענת כי יש קושי לאיתור תובע ייצוגי שיהיה מוכן להצטרף לתביעה. לטענתה קיים קושי אינהרנטי להגשת תביעה על ידי יחידים, הן משום הקושי הכלכלי הכרוך בניהול ההליכים, הן בשל הקושי הפסיכולוגי והן בשל הצורך להשקיע זמן ומאמץ בעת שהחולים עסוקים בהתמודדות עם המחלה.

119. המבקשת מוסיפה וטוענת כי פעלה בשקידה סבירה לאיתור תובעים ופרסמה מודעה בעיתון (נספחים 27, 28 לבקשת האישור). בעקבות פרסומים אלו פנו אליה עשרות פונים, אולם אלו הביעו חשש מפני הגשת התביעה בעצמם ולכן נמנעו מלהצטרף. לטענת המבקשת די בפעולות אלו כדי להצדיק את הגשת התביעה על ידה.

ברע"א 6897/14 הנ"ל הדגישו שופטות הרוב כי אין להציב רף דרישות גבוה מדי בפני הגשת תובענה על ידי ארגון. השופטת ד' ברק-ארז הדגישה (בפסקה 5):

במישור הכללי יותר, דומה כי ה"רף" שבו יצטרך לעמוד ארגון על מנת לשכנע שנקט באמצעים מספיקים כדי לוודא שקיים קושי להגשת תובענה באמצעות תובע בשר ודם צריך להביא בחשבון אף את העלויות הכרוכות בעריכתה של בדיקה כזו, על מנת שלא להציב חסמים גבוהים מדי בדרכם של תובעים ייצוגיים, והכל בשים לב להקשרה של התובענה המסוימת. על הבקשה לאישור תובענה ייצוגית לעמוד ברף מסוים של דרישות, שאיננו שולי.

120. כפי שהובהר לעיל, השאלה בדבר אחריותן של המשיבות לתחלואה בסרטן ריאות של חברי הקבוצה, היא שאלה בעלת חשיבות ציבורית וחברתית גדולה. קיים אינטרס ציבורי חשוב החורג מעניינם הפרטי של החולים, לבירור הטענות ובירור סוגיות האחריות והקשר הסיבתי לעודף התחלואה בנפת חיפה. הנתונים בדבר עודף תחלואה נסמכים על מחקרים ורישומים אצל הרשם הלאומי לסרטן (פסקה 9 לעיל), ואלו מחזקים את המסקנה כי עסקינן בעניין בעל חשיבות ציבורית רחבה.

הקשיים למציאת תובע מייצג שלו עניין אישי מובנים, וכאשר בוחנים אותם אל מול החשיבות הציבורית בניהול ההליך, דומה שדי במאמצים שנקטה המבקשת כדי להצביע, כנדרש בשלב זה של הדיון, כי קיים קושי בהתייצבות תובע יחיד. יתכן שלאחר שישמעו הטענות בבקשת האישור לגופה, יהיה מקום לשוב ולשקול האם ראוי כי המבקשת תמשיך לייצג את חברי הקבוצה, וככל שתאושר בקשה האישור, ניתן יהיה לשקול החלפת תובע מייצג או צירוף תובע מייצג בהתאם לסמכות בית המשפט כקבוע בסעיף 8(ג)(2) לחוק.

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ ואח'

סיכום ביניים

121. הדיון עד כה עסק בטענות המשותפות לכל המשיבות בבקשה לסילוק בקשת האישור על הסף. כפי שצינתי, דין טענות אלו להידחות. ניתן לסכם את הדיון בשלב זה ולקבוע כי אין לחסום הגשת תביעה לפיצוי בגין נזקי גוף שנגרמו כתוצאה מחשיפה המונית לזיהומים. חוק תובענות ייצוגיות אינו שולל הגשת תביעות לפיצוי בגין נזקי גוף במקרים המתאימים. על פי החוק אין הכרח כי השאלות המשותפות לכל חברי הקבוצה "יאפילו" על השאלות הפרטניות, ודי בכך כי קיימות שאלות מהותיות של עובדה ומשפט המשותפות לכל חברי הקבוצה כדי לפתוח את הדלת לדיון בהליך הייצוגי.

במקרה הנוכחי הובהר כי קיימות שאלות משותפות רבות, ובהן שאלות בנוגע לאחריותן של המשיבות, בנוגע לחלוקת האחריות בין המשיבות, בנוגע לקשר הסיבתי הפוטנציאלי ובחלק מרכיבי הוכחת הקשר הסיבתי הפרטני במקרים של סיבתיות עמומה. עוד מצאתי כי חוק תובענות ייצוגיות מקנה לבית המשפט כלים נרחבים להתמודד עם הקשיים בניהול תובענה ייצוגית כתביעה לפיצוי בגין נזקים המוניים, לרבות בדרך של הגדרת תת קבוצות, וקביעת סעדים התואמים את נסיבות התביעה. שוכנעתי כי המבקשת היא ארגון הרשאי להגיש תובענה ייצוגית בשם חברי הקבוצה, וכי לצורך שלב ראשוני זה, ניתן לקבוע שהתקיימו התנאים להגשת התביעה על ידה.

כעת נותר לדון רק בטענות הפרטניות שהעלו חלק מהמשיבות.

בקשת אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ (בקשה מס' 36)

122. לטענת המשיבה 1, אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ (להלן: אלקון), דין בקשת המבקשת כנגדה לסילוק על הסף מחמת מעשה בית דין. אלקון מפנה להליכי תביעה ייצוגית שננקטו כנגדה על ידי מר רן נקש בת"צ 16-08-34986 (להלן: תביעת נקש). ההליכים בתביעת נקש הסתיימו בהסדר פשרה שאושר על ידי בית המשפט (כב' השופט מ' רניאל) ביום 29/10/2017. על פי הסכם זה שילמה אלקון סך של 100,000 ₪ לטובת הציבור. לטענת אלקון בהתאם לסעיף 24 לחוק תובענות ייצוגיות ולאמור במפורש בהסכם הפשרה בבקשת נקש (סעיפים 18, 19 להסכם הפשרה), עם מתן תוקף של פסק דין להסכם נוצר מעשה בית דין החוסם כל תביעה כנגדה בגין נזקים שנגרמו בשל זיהום אוויר. עוד נטען כי עו"ד ואכיס, שהיא יועצת משפטית במבקשת, ייצגה גם בהליך שבתביעת נקש, וכי על פי הסכם הפשרה הוסכם כי נקש ובאי כוחו לא יהיו מעורבים בכל תביעה אחרת בעניינים מושא תביעת נקש.

כפי שיובהר להלן, דין הבקשה להידחות.

123. הכלל בדבר "מעשה בית דין" נועד לשרת את עקרון סופיות הדיון, דהיינו העיקרון לפיו יש לשים קץ להתדיינות במחלוקות שהוכרעו בין צדדים. מקובל לציין כי שני שיקולים עומדים בבסיס עיקרון הסופיות; יעילות וצדק (ניזלצמן, מעשה בית דין בהליך אזרחי 12-24 (התשמ"א-1991), ע"א 5610/93 זלסקי נ' הוועדה המקומית לתכנון ולבניה, ראשון לציון, פ"ד נא(1) 68, 97 (1997)). ניתן

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ ואח'

להוסיף ולציין שיקולים מפורטים יותר; משאביה של מערכת המשפט מוגבלים ועל כן אל להם להידרש שוב ושוב לאותו עניין; קיים אינטרס ציבורי לשמירה על וודאות משפטית ועל יציבות; לפסק דין חלוט השפעה לא רק על הצדדים להליך, אלא גם על צדדים שלישיים; אמון הציבור מושתת בין היתר על היציבות ועל האמונה בנכונות פסיקת בית המשפט, ודיון מחודש באותו עניין שכבר נדון ועלול להביא לתוצאות סותרות פוגע באמון זה; כלל הסופיות מכון את הצדדים בטיעוניהם והידיעה כי ההכרעה בהליך הנה סופית מעודדת בעלי דין להביא את כל ראיותיהם וטיעוניהם בשלב הראשון (ראו גם א' קלמנט ו-ר' שפירא "יעילות וצדק בסדר הדין האזרחי - גישה פרשנית חדשה" משפט ועסקים ז', 75, 101-105 (2007)); כללי הצדק מחייבים הגנה על הצד שזכה בהליך, שהרי ריבוי התדיינות באותו עניין מסב לצדדים הוצאות רבות שלא את כולן יצליח הזוכה לגבות. שיקולים אלו ינחו בכל עת בה נדרש לשקול האם לסטות מכלל הסופיות.

124. לכלל מעשה בית דין שני ענפים; השתק עילה והשתק פלוגתא. שני ענפים אלו נועדו לשרת את התפיסה לפיה על ההכרעה השיפוטית לשים קץ להתדיינות המשפטית באותו עניין או שאלה שנדונו (ראה ע"א 2035/03 לב יסמין בע"מ נ' ת.ג.י. בע"מ, פ"ד נח (6) 447 (2004); רע"א 5138/18 עוואד נ' עו"ד נפתלי נשר, פסקה 12 (16/10/2018); ע"א 127/06 בנק הפועלים בע"מ - משכן נ' נגר, פסקה 14 (19/02/2009); נ' זלצמן הנ"ל, עמ' 3).

125. ענייננו רק בענף של השתק העילה. טענת השתק העילה משמעה כי "מקום שתביעה נדונה לגופה והוכרעה על ידי בית משפט מוסמך, שוב אין להיזקק לתביעה נוספת בין אותם צדדים או חליפיהם, אם זו מבוססת על עילה זהה" (ע"א 246/66 קלוז'נר נ' שמעוני, פ"ד כב(2) 561 (1968)). כאשר תובע זכה בתביעתו ואומרים שעילתו נבלעה בפסק הדין ומקום שבו הנתבע זכה בהליך הראשון, אומרים כי תביעת התובע נחסמה והוא (התובע) מושתק מלשוב ולהעלותה מחדש (נ' זלצמן הנ"ל, עמ' 6).

126. כלל מעשה בית דין חל גם בתובענה ייצוגית והוא חוסם הגשת תביעה של כל חבר קבוצה שלא ביקש לצאת מהקבוצה כאמור בסעיפים 18(ו) ו-24 לחוק תובענות ייצוגיות (ראו גם רע"א 2128/09 הנ"ל; רע"א 6340/07 עיריית תל אביב נ' טיומקין, פסקה 28 (13/2/2011)).

127. כדי שפסק דין, לרבות פסק דין שאישר הסכם פשרה, יקים מחסום של מעשה בית דין, צריך לבחון תחילה האם העילה מושא ההליך הראשון זהה לעילת התביעה בהליך המאוחר, והאם העילה נכללת בגדר העילות שאושרו על ידי בית המשפט בהחלטת האישור (ראו סמכות בית המשפט להגדרת העילות כקבוע בסעיף 19(ג)(1) לחוק תובענות ייצוגיות, וכן א' קלמנט במאמרו הנ"ל 'קווים מנחים לפרשנות חוק התובענות הייצוגיות', בעמ' 155).

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ ואח'

128. כאשר בוחנים את תביעת נקש ואת עילות התביעה שנכללו בה, עולה כי תביעת נקש לא עסקה כלל בנזקי הגוף שנגרמו למי שנחשף לזיהום האוויר, לא כל שכן בתחלואה מסרטן ריאות. בתביעת נקש נוסחה העילה באופן כללי, וחברי הקבוצה הוגדרו כ"תושבי קריית חיים, חיפה והשוהים ועובדים בסביבת מפעל המשיבה, אשר סבלו ממטרדי ריח חזקים ובלתי סבירים וזיהום אוויר". עיון בבקשת האישור עצמה מלמד שזנזי הגוף ותחלואה עודפת ממחלות סרטן ריאה כלל לא נכללו בין הטענות בדבר הנזקים לחברי הקבוצה, ולא נטען כי החומרים הנפלטים על ידי אלקון גורמים לתחלואה בסרטן ריאה. בקשת האישור בעניין נקש עוסקת באי נוחות שנגרמה לחברי הקבוצה בשל החשיפה לריחות ולזיהום. בבקשה מפורטות תלונות של חברי הקבוצה על מטרדי ריח ואי נוחות, אך אין תלונות על תחלואה בסרטן הריאה (למעט טענה כלל בדבר הסיכון הבריאותי). לתביעת נקש צורפה חוות דעת של יעקב זיו, שעוסקת במטרדי ריח (נספח יא' לבקשת נקש). אין בתביעת נקש כל חוות דעת על נזקי גוף או על קשר סיבתי בין החשיפה לריחות ולחומרים המזהמים הנפלטים על ידי אלקון למחלות סרטן ריאה. כך למשל בסעיף 8(יז) לבקשת האישור בתביעת נקש מבהיר המבקש כי "סבל ממפגעי זיהום האוויר והריח המגיעים מהמפעל. לפיכך ברור כי קיים יסוד סביר להניח שהמבקש הינו "תובע ראוי" בהיותו מציג בתום לב ובדרך הולמת, את עניינו הוא, כמו גם עניינים של שאר חברי הקבוצה, שאף הם סבלו סבל ממשי מזיהום האוויר והריחות הרעים שנפלטו ממפעל המשיבה". אין שום טענה לנזקי גוף שנגרמו כתוצאה מהחשיפה. גם בחוות הדעת שהגישה אלקון שם אין שום התייחסות לנזקי גוף והן עסקו רק בנזקי ריח ואי נוחות.

הסעד הכספי שהתבקש בתביעת נקש היה תשלום של 2,500 ₪ לכל חבר קבוצה, ללא קשר להיקף הנזק שנגרם לכל חבר, כצפוי בתביעה בגין נזקי גוף שגרמו למחלות סרטן ריאה.

129. גם בבקשה לאישור הסדר הפשרה בעניין נקש לא הועלו טענות על נזקי גוף, אלא דובר על "[...] זיהום אוויר וריחות חזקים ובלתי סבירים שגרמו למפגע סביבתי ופגיעה בנוחות לתושבים ולשוהים בסביבה" (סעיף 2 לבקשה לאישור הסדר הפשרה). בהגדרת חברי הקבוצה בבקשה לאישור הסדר הפשרה ציינו הצדדים כי חברי הקבוצה הם "[...] תושבי קריית חיים, חיפה והשוהים ועובדים בסביבת מפעל המשיבה, אשר סבלו ממטרדי ריח חזקים ובלתי סבירים וזיהום אוויר שמקורם במפעל" (סעיף ב(3) לבקשה). אין שום אזכור של מי שסבל ממחלות סרטן ריאה. גם בהחלטת בית המשפט שבגדרה אושר הסדר הפשרה (לאחר מספר תיקונים), ההתייחסות היא לחברי הקבוצה שסבלו ממטרדי ריח ואין שום התייחסות לחברי קבוצה שסבלו מנזקי גוף או שחלו בסרטן ריאה. בעמ' 2 שורה 26 להחלטה נאמר כי "השאלות והעילות לגביהם מהווה ההחלטה מעשה בית דין, הם בדבר פיצוי לחברי הקבוצה בגין נזקים עקב טענות לזיהום אוויר וריחות חזקים ובלתי סבירים שנגרמו על ידי המשיבה".

130. מכל האמור, ברור כי תביעת נקש עוסקת אך ורק במטרדי ריח ואי נוחות שנגרמו לחברי הקבוצה בשל החשיפה לריחות ולזיהום האוויר, אך אינה עוסקת בנזקי גוף שנגרמו ובתחלואה העודפת

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ ואח'

עקב החשיפה לחומרים מזהמים. המסקנה המתבקשת היא כי העילה שנדונה בתביעת נקש שונה המעילה מושא ההליך הנוכחי.

131. סבורני גם שהטענה כי הסדר הפשרה בתביעת נקש מהווה מעשה בית דין החוסם את בקשת האישור בתיק זה, היא טענה בחוסר תום לב תוך ניסיון להשתמש בניסוחים לא מוצלחים כדי לחסום תביעה בעילה שונה לגמרי. כיצד ניתן לטעון ברצינות כי הסדר פשרה לתשלום תרומה כולל בסך של 100,000 ₪ נועד לפצות כל מי שנפגע לטענתו בגופו וחלה בשל חשיפה לחומרים מזהמים? ההליך בעניין נקש כולו לא עסק בנזקי גוף, לא הועלו בו הטענות המורכבות הכרוכות בבקשה לאישור תובענה ייצוגית בגין נזקי גוף בשל חשיפה לזיהום, ולכן לא ראוי היה לטעון כי ההסכם בעניין נקש מקים מחסום של מעשה בית דין מפני ההליך הנוכחי.

132. בהערת אגב אוסיף כי טענת אלקון מדגישה את חשיבות ניסוחם של הסכמי פשרה ושל החלטות בבקשות לאישור תובענות ייצוגיות, שכן רק ניסוח בהיר מעמיד את חברי הקבוצה הפוטנציאליים בפני משמעות הסכם הפשרה ומאפשר להם לשקול הגשת התנגדות או בקשה לצאת מההסדר. הסדרי פשרה מעורפלים אשר מנסים לכלול עילות שלא פורטו במפורש, גורמים לחוסר ודאות ומונעים מחברי הקבוצה לכלכל צעדיהם כראוי (ראו סעיף 18(ז)(1) לחוק ופלינט ו- ויניציקי הנ"ל, בעמ' 625).

133. לאור כל האמור, דין בקשת אלקון לסילוק על הסף בשל מעשה בית דין, להידחות. הטענות לעניין מועד סגירת המפעל והפסקת הזיהום הן טענות עובדתיות שיתבררו במסגרת בקשת האישור לגופה.

בקשת חברת מספנות ישראל בע"מ ונמל מספנות ישראל בע"מ (בקשה מס' 26)

134. חברת מספנות ישראל בע"מ (להלן: מספנות ישראל) היא חברה שהייתה בעבר חברה ממשלתית ועברה לידיים פרטיות בשנת 1995. מספנות ישראל עוסקת בפיתוח, ייצור ותיקון כלי שיט במספר אולמות ייצור (האנגרים) המצויים במפרץ חיפה. חברת נמל מספנות ישראל בע"מ (להלן: נמל המספנות) היא חברה העוסקת במתן שירותי נמל לאניות ברציף שבנמל. נמל המספנות מחזיקה ומפעילה רציף לפריקה וטעינה, וכן עוסקת בשירותי ניטול ואספנה של מטענים. לטענת מספנות ישראל ונמל המספנות, הן אינן פולטות חומרים מסוכנים, ועל כן אין לחברי הקבוצה כל עילה כנגדן. במצב זה, כך לטענתן, ראוי לסלק את בקשת האישור נגדן על הסף.

135. המבקשת מצדה טוענת כי מספנות ישראל היא המספנה הגדולה בישראל, וכי במהלך פעילותה וביצוע העבודות לייצור ותיקון כלי שיט, נפלטו לאוויר חומרים מסוכנים ובהם תרכובות בנזן, מתכות, חומצת גופרית ועוד. חומרים אלו הם חלק מהחומרים המזהמים שגורמים לתחלואה במחלת סרטן הריאה. עוד טוענת המבקשת כי גם פעילות נמל המספנות גורמת לפליטת חומרים

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ ואח'

מסוכנים. לטענת המבקשת, השאלה האם מספנות ישראל ונמל המספנות הן בין גורמי הזיהום, היא שאלה עובדתית שיש לברר במסגרת בקשת האישור ולכן אין לסלק את בקשת האישור כנגדן על הסף.

136. כפי שהובהר לעיל, סילוק על הסף של בקשה לאישור תביעה ייצוגית יעשה רק במקרים חריגים שבהם ראוי להקדים דיון לדיון המקדים, שהוא הדיון בבקשת האישור. מחלוקת עובדתית אינה מסוג העניינים שבהם יש לדון בגדרה של בקשה לסילוק על הסף.

137. בסעיף 57 לבקשת האישור מפרטת המבקשת את החומרים המסוכנים העיקריים הנפלטים מפעילות כל אחת מהמשיבות, ובין היתר מפרטת את רשימת החומרים שלטענתה נפלטים בפעילות מספנות ישראל (חלקיקים, NMVOC) ונמל המספנות (בנון, NMVOC, בנון א-פירן, פורמאלדהיד, ניקל, מתילן כלוריד, מנגן, אמוניה וחלקיקים).

בסעיף 85 לבקשת האישור (טבלה מס' 3) מפורטים המחדלים המיוחסים לכל אחת מהמשיבות, ובהן גם למספנות ישראל ולנמל המספנות.

138. בשלב זה אין מקום לבחון האם בחוות הדעת שצורפו ובנתונים שעליהם התבססו המומחים, יש די כדי להצביע על היקף הפליטה ונתוני הפליטה של החומרים ביחס לכל אחת מהמשיבות הללו. טענות בעניין הוכחת התשתית הלכאורית והאפשרות הסבירה שהתובענה כנגד מספנות ישראל ונמל המספנות תוכרע לטובת חברי הקבוצה, יתבררו בגדרה של בקשת האישור ולא בשלב המקדמי של בקשת הסילוק.

על כן, אני דוחה את הבקשה לסילוק על הסף שהגישו מספנות ישראל ונמל המספנות בבקשה מס' 26. מובהר כי כל הטענות שמורות לצדדים והן יתבררו בגדרה של בקשת האישור.

בקשתה של חברת נמלי ישראל (בקשה מס' 41)

139. חברת נמלי ישראל בע"מ (להלן: "נ"י") היא חברה ממשלתית שהוקמה על פי חוק רשות הספנות והנמלים, תשס"ד - 2004 (להלן: "חוק רספ"נ"). לטענת חנ"י, על פי חוק רספ"נ, היא אינה מפעילה או מנהלת נמל כלשהו. חנ"י, כך נטען, היא רק חברת הפיתוח והנכסים, וסמכויותיה ותפקידיה קבועים בסעיף 8 לחוק רספ"נ. על כן, כך נטען, חנ"י אינה "גורם מפגע", לא במעשה ולא במחדל. חנ"י טוענת כי המחזל שיוחס לה הוא אי התקנת מערכות חשמל בנמלי הים, מערכות שיפחיתו את פליטת החומרים המזהמים מהאניות הפוקדות את הנמלים. לטענתה לא מוטלת עליה כל חובה להתקין מערכות שכאלו, ומכל מקום אין די באמור בבקשת האישור כדי להצביע על מקור חובה או על הצורך בהתקנת המערכות.

חנ"י מוסיפה וטוענת כי ההכרעה בשאלה האם חלה עליה חובה להתקין מתקנים חשמליים לצמצום הזיהום, היא שאלה משפטית שניתן להכריע בה כבר בשלב המקדמי.

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ ואח'

140. המבקשת סבורה כי אין לסלק את הבקשה כנגד חנ"י על הסף. לטענתה מדובר במחלוקת עובדתית בנוגע לפעולותיה ומחדליה של חנ"י. עוד נטען, כי חנ"י כבעלת הנכס וכמי שעוסקת בפיתוח הנמלים, אחראית גם למחדלים בהתקנת מערכות שיצמצמו את הזיהום מפעילות הנמלים. המבקשת חוזרת וטוענת כי הטענות אותן מעלה חנ"י צריכות להתברר בגדרה של הבקשה לאישור ולא כטענות סף.

141. בסופו של הדיון שנערך ביום 3/8/2020 ביקשו הצדדים לבוא בדברים ולנסות להגיע להבנות. למרות ניסיונות אלו לא הושגה הבנה, המבקשת הודיעה כי ברצונה להמשיך בהליך כנגד חנ"י, והצדדים אף הגישו השלמת טיעון.

בהשלמת הטיעון הבהירה המבקשת כי טענותיה כלפי חנ"י אינן מתמקדות במחדלי פיקוח על חברת הנמל, אלא באחריותה של חנ"י כבעלת הנכסים, כמשכירה של הנכסים וכמי שאחראית על פיתוחים, לרבות פיתוח האמצעים לצמצום פליטת המזהמים.

142. שאלת אחריותה של חנ"י לפליטת חומרים מזהמים מפעילות הנמלים אינה פשוטה, ודומני כי לא ניתן להכריע בה בשלב זה. לא מדובר בסוגיה שניתן להכריע בה רק על פי האמור בבקשת האישור. איני סבור כי ניתן לומר כבר בשלב זה בטרם נדונה בקשת האישור, כי "אין בבקשה כלום" וכי היא בקשת "סרק". אמנם הטלת אחריות על חנ"י בגין מחדלים בפיתוח הנמל ובנקיטת אמצעים לצמצום הזיהום מפעילות חברת הנמל צפויה לעורר קשיים רבים, הן בכל הנוגע לשאלה מי נכלל בהגדרת "גורם המפגע" בשל מחדל, הן בנוגע לחובות המוטלות עליה והן בנוגע לקשר בין פעילותה של חנ"י לנזקי החשיפה לזיהום, אולם כל אלו יתבררו בגדרה של בקשת האישור. לא ניתן להכריע בטענות אלו בשלב זה, בגדרה של בקשה לסילוק על הסף.

על כן, גם בקשת חנ"י (בקשה מס' 41) דינה להידחות.

בקשת ד"ר מירון חרושת כימית בע"מ (בקשה מס' 42)

143. חברת ד"ר מירון חרושת כימית בע"מ (להלן: ד"ר מירון) היא חברה שבבעלותה מפעל המייצר ומפתח חומרים להגנת הצומח, הדברת מזיקים בלולים ורפתות ועוד. מדובר במפעל קטן המעסיק על פי הנתען כ-6 עובדים בלבד. לטענת ד"ר מירון המפעל עומד בכל התקנים, אינו פולט כל חומרים מזהמים ואף התקין על ארובת המפעל מתקן לסינון חומרים מזהמים (סקרבר).

144. ד"ר מירון טוענת כי מבקשת האישור עצמה ומנספחיה, עולה כי המפעל אינו מפר את התקנים ואינו פולט חומרים מזהמים. נטען כי בנספח 15 לבקשת האישור נפלו טעויות, וכי הנתונים שצוינו ושלפיהם פולט המפעל חומרים מזהמים, הם נתונים השייכים למפעלים אחרים.

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 19-07-36568 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז מיחזור (2003) בע"מ ואח'

145. המבקשת מצדה טוענת כי אין טעות או הטעיה בנספח לבקשה, וכי לא הפנתה לנתונים מוטעים. לטענת המבקשת העילה הנטענת כנגד ד"ר מירון פורטה בבקשת האישור (ראו בטבלאות 2 ו-3), והיא נסמכת על הטענה כי מפעלה של ד"ר מירון פולט חומרים מסוכנים לאוויר. לטענת המבקשת, די בנתונים שהוצגו לגבי פליטת חומרים מזהמים על ידי ד"ר מירון, כדי להצביע על קיומה של עילת תביעה. נטען עוד כי התקנת המסנן על ארובת המפעל של ד"ר מירון נעשתה באיחור ולאחר שכבר נגרמו נזקי זיהום, ומכל מקום אין בהתקנת המסנן די כדי למנוע פליטת חומרים מזהמים.

146. כפי שהובהר לעיל, בשלב זה של ההליך אין מקום לברר טענות עובדתיות, ובית המשפט בוחן רק האם על פי האמור בבקשת האישור עומדת למבקשת עילה. בהתאם ברי כי אין לסלק על הסף את בקשת האישור כנגד ד"ר מירון וכי כל הטענות לגבי נתוני פליטת החומרים המזהמים ומילוי חובת הזהירות על ידי ד"ר מירון, לרבות מועדה, יתבררו בגדרה של בקשת האישור.

סוף דבר

147. לאחר שבחנתי את הטענות השונות לסילוקה על הסף של בקשת האישור, הגעתי למסקנה כי דינן להידחות. כמובן שההחלטה שלא לסלק על הסף את בקשת האישור אינה אומרת מאום לגבי אישור הבקשה להגשת תובענה ייצוגית, ולכל הצדדים יישמרו מלוא הטענות שיתבררו בגדרה של בקשת האישור.

עם זאת, בשים לב למספרן הרב של המשיבות, אוסיף כי ראוי שבאי כוח המבקשת יבואו בדברים עם המשיבות, וככל שניתן לצמצם את המחלוקות ולהגיע להבנות עם חלק מהמשיבות, מוטב שהדבר יעשה מוקדם ככל האפשר ובטרם הגשת התשובות לבקשת האישור.

148. לאור כל האמור, אני דוחה את הבקשות לסילוק על הסף.

המשיבות יגישו תשובות לבקשת האישור עד ליום 1/6/2021. זכות תשובה בתוך 30 ימים לאחר מכן.

נקבע לקדם משפט בבקשת האישור ליום 19/7/2021 שעה 9:30.

בשים לב לכך שההליך הנוכחי הוא הליך ראשוני העוסק בסוגיות שטרם לובנו בפסיקה, איני נותן צו להוצאות בבקשות.

ניתנה היום, כ"ב שבט תשפ"א, 04 פברואר 2021, בהעדר הצדדים.

בית המשפט המחוזי בחיפה

ת"צ 36568-07-19 עמותת אזרחים למען הסביבה (ע"ר) 580172872 נ' אלקון מרכז
מיחזור (2003) בע"מ ואח'

רון סוקול, סגן נשיא

